

Barn med feber.
**Översättning av bestämmningar i
nominalfraser i vårdanvisningar
från finska till svenska**

Sanni Kankare
Avhandling pro gradu
Nordiska språk
Språkexpertprogrammet
Humanistiska fakulteten
Åbo universitet
Oktober 2021

The originality of this thesis has been checked in accordance with the University of Turku quality assurance system using the Turnitin OriginalityCheck service.

ÅBO UNIVERSITET

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap /Humanistiska fakulteten

KANKARE, SANNI: Barn med feber. Översättning av bestämmningar i nominalfraser i vårdanvisningar från finska till svenska

Avhandling pro gradu, 47 s., 8 s. bilagor

Nordiska språk, Språkexpertprogrammet

Oktober 2021

Syftet med denna avhandling är att redogöra för hur bestämmningar i nominalfraser har översatts i Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikts vårdanvisningar från finska till svenska. Syftet med undersökningen är att utreda om bestämmningarnas grammatiska funktion har förändrats vid översättningen och om vissa typer av bestämmningar är särskilt frekventa i översättningarna. Vidare diskuteras om det finns översättningar som är misslyckade ur klarspråksperspektiv.

Mitt empiriska material består av 508 bestämmningar som jag har excerperat ur originaltexter på finska och deras översättningsmotsvarigheter på svenska. Analysmetoderna är både kvantitativa och kvalitativa. Bestämningarna har indelats i sex grupper utgående från de finska originalen: participattribut, genitivattribut, lokalkasusattribut, verbalsubstantiv, adjektivattribut och satsattribut. I analysen visar jag hur bestämmningarna har översatts genom att ge exempel på varje grupp. Därtill diskuterar jag hur vissa översättningar är problematiska ur klarspråksperspektiv.

Resultaten visar att lite över hälften av bestämmningarna har bevarat sin grammatiska funktion vid översättningen. De grupper där det skett mest förändringar är participattribut och genitivattribut, medan största delen av adjektivattributen och satsattributen bevarat sin grammatiska funktion vid översättningen. Resultaten visar vidare att största delen av bestämmningarna i översättningarna är oproblematiska vid översättning ur klarspråksperspektiv. Det finns dock några bestämmningar som är problematiska pga. t.ex. olämpligt bruk av s-genitiv, missvisande ordföljd, ortografi eller ordval.

Nyckelord: översättning, bestämning, nominalfras, klarspråk, finska, svenska

Innehåll

1	Inledning.....	7
1.1	Syfte.....	8
1.2	Material och metod.....	9
1.3	Avhandlingens disposition	9
2	Nominalfraser.....	10
2.1	Nominalfraser och deras bestämningar i finska.....	10
2.2	Nominalfraser och deras bestämningar i svenska.....	14
2.3	Skillnader mellan nominalfrasens bestämningar i finska och svenska.....	18
3	Översättning, facktexter och klarspråk	22
3.1	Översättningsprocess	22
3.2	Facktexter och facköversättning.....	24
3.3	Klarspråk.....	25
3.4	Vårdanvisningar.....	27
4	Resultat.....	31
4.1	Material och metod.....	31
4.2	Participattribut	32
4.3	Genitivattribut.....	35
4.4	Lokalkasusattribut.....	36
4.5	Verbalsubstantiv	38
4.6	Adjektivattribut.....	39
4.7	Satsattribut	40
4.8	Övriga fall.....	41
5	Sammanfattning och diskussion.....	44
	Litteratur.....	46
	Bilaga.....	48

Lyhennelmä.....	52
-----------------	----

1 Inledning

I språklagen som trädde i kraft 2004 konstateras att ” i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter har var och en rätt att använda finska eller svenska” och att information om individens hälsa ska ges på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner (Språklag 423/2003, § 10, § 23). Samtidigt har undersökningar visat att det finns skillnader mellan finskspråkiga och svenskspråkiga när det gäller att få språkliga service på sitt eget språk i kommunala tjänster och att svenskspråkiga inte är lika nöjda som finskspråkiga, speciellt vad gäller social- och hälsovård (Lindell 2016: 52–53).

Inom hälsovården skrivs det ett stort antal texter, varav en del är riktade till experter och en del till patienter. De texter som är avsedda för patienter måste vara tydliga och lättförståeliga, dvs. skrivna på klarspråk, eftersom patienterna ska kunna läsa och förstå dem hemma utan stöd från vårdpersonal (Lassus 2017: 121). Med klarspråk avses språk i myndighetstexter som är vårdat, enkelt och begripligt (Sommar Dahl 2012: 7) Det handlar om att skriva utgående från läsarens perspektiv, att välja en lagom personlig ton, att disponera innehållet på ett bra sätt, att undvika långa och invecklade meningar och att förklara svåra begrepp (Lassus 2017: 100–101). Som det fastställs i språklagen ska texter också vara tillgängliga både på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner. Eftersom finska är majoritetsspråk i Finland blir det i de flesta fall så att de offentliga svenska texterna är översättningar (Lassus 2017: 111). När man på detta sätt översätter från ett språk till ett annat kan det uppstå ytterligare problem som kan göra texten svårbegriplig.

När man översätter texter från just finska till svenska finns det flera aspekter som man måste ta hänsyn till. Finska är ett agglutinerande språk som utnyttjar bl.a. böjningsändelser för att uttrycka grammatiska relationer. Svenska är däremot ett analytiskt språk där ordföljd används för att uttrycka grammatiska relationer. Ett exempel på hur finska och svenska skiljer sig från varandra är placeringen av bestämmningar i nominalfraser. I finska är det vanligt att placera bestämmningar framför huvudordet och det kan finnas flera framförställda bestämmningar efter varandra (*valtion humanistisen toimikunnan tieteenalojen tutkimuksen kehittämisohjelma*). I svenska är detta inte möjligt på samma sätt och det rekommenderas att flera typer av bestämmningar placeras

efter huvudordet (*program för utvecklandet av forskningen inom vetenskapsråden vid statens humanistiska kommission*). (Sundman 1993: 169) Att översätta framförställda bestämmningar från finska till svenska kan sålunda orsaka problem om man överför källspråkets strukturer till målspråket i kontexter där det inte är idiomatiskt. Om man direkt använder samma strukturer som i finska nominalfraser blir svenska texter tunga att läsa eller t.o.m. ogrammatiska. Därför är det bättre att man använder strukturer som är mer kännetecknande för svenska. (Reuter 2006: 7)

1.1 Syfte

Syftet med min avhandling är att undersöka hur man översätter just bestämmningar i nominalfraser i vårdanvisningar från finska till svenska. Jag kommer vidare utreda om bestämmningarnas grammatiska funktion förändrats vid översättningen. Jag utvidgar sålunda undersökningen i min kandidatavhandling (Kankare 2019) där jag också utredde hur man har översatt nominalfraser i vårdanvisningar från finska till svenska. Mina forskningsfrågor är följande:

- Hur har man översatt bestämmningar i nominalfraser från finska till svenska?
- Har bestämmningarnas grammatiska funktion förändrats vid översättningen?
- Finns det vissa typer av bestämmningar som är särskilt frekventa i översättningarna?
- Finns det bestämmningar i de svenska texterna som är misslyckade ur ett klarspråkperspektiv?

Eftersom finska och svenska avviker från varandra grammatiskt antar jag att det kommer att finnas flera bestämmningar vars grammatiska funktion har förändrats vid översättningen. Jag vill som framgår av forskningsfrågorna också undersöka om det finns vissa typer av bestämmningar som är särskilt frekventa i de översatta texterna. Dessutom kommer jag att utreda om det finns misslyckade översättningar och om de är frekventa särskilt vid vissa typer av bestämmningar.

1.2 Material och metod

Mitt material består av 60 vårdanvisningar från Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt som ges till patienter antingen före eller efter ett ingrepp. I undersökningen har jag inkluderat endast vårdanvisningar som handlar om vård av barn. Dessa vårdanvisningar är speciellt intressanta att undersöka ur ett klarspråksperspektiv eftersom det är främst föräldrar som läser dem och de behöver få information om ingrepp som gäller deras barn på ett språk som är tydligt och begripligt.

Undersökningen är både kvantitativ och kvalitativ till sin karaktär. Jag har först excerperat bestämmningar i de finska texterna och sedan deras svenska motsvarigheter i översättningarna. Efter det har jag analyserat hur de har översatts. I avhandlingen presenterar jag resultaten av detta och analyserar därtill beläggen ur ett klarspråksperspektiv.

1.3 Avhandlingens disposition

I kapitel 2 presenterar jag de centrala begreppen för min undersökning. Avsnitt 2.1 och 2.2 handlar om nominalfrasens struktur och bestämmningar i finska och svenska. Skillnader mellan finska och svenska bestämmningar diskuteras i avsnitt 2.3. I kapitel 3 fortsätter jag med att beskriva centrala begrepp gällande översättning, facktexter, klarspråk och vårdanvisningar. I kapitel 4 analyserar jag översättningen av bestämmningar i sex grupper utgående från den finska originaltexten: participattribut, genitivattribut, lokalkasusattribut, verbalsubstantiv, adjektivattribut och satsattribut. I samma kapitel visar jag också hur vissa bestämmningar vid översättningen blivit problematiska ur klarspråksperspektiv. Slutligen sammanfattar jag avhandlingens resultat och diskuterar mina resultat i kapitel 5. En lista över de vårdanvisningar ur vilka beläggen i undersökningen har excerperats finns i slutet av avhandlingen.

2 Nominalfraser

I detta kapitel redogör jag för nominalfraser i finska och svenska. I avsnitt 2.1 presenterar jag nominalfrasens allmänna struktur och bestämningar i finska och i avsnitt 2.2 presenterar jag samma gällande svenska. Slutligen sammanfattar jag de väsentligaste skillnaderna mellan bestämningar i finska och svenska i avsnitt 2.3.

2.1 Nominalfraser och deras bestämningar i finska

I finska avses med nominalfras en struktur vars huvudord vanligen är substantiv (1), men nominalfrasen kan också ha ett pronomen (2) eller ett räkneord (3) som huvudord (VISK: § 442).

- (1) raikasta **vettä**
- (2) **se**, joka ei koskaan tullut
- (3) **kahdeksankymmentä** pätevää hakijaa

Nominalfrasen kan vara antingen bestämd eller obestämd i finska beroende på om referenten är bekant eller okänd för läsaren eller lyssnaren. I exempel 4 gör pronomenet *tuon* nominalfrasen bestämd och i exempel 5 gör pronomenet *joku* nominalfrasen obestämd. Nominalfrasen kan vidare ha en generisk referens i finska om det handlar om en hel klass eller en representant för den (***Liito-orava kuuluu suojeltaviin lajeihin.***)

- (4) Näetkö **tuon naisen** tuolla?
- (5) **Joku Liisa** kävi täällä.

Nominalfraser kan som tabell 1 visar ha flera syntaktiska funktioner i finska (VISK: § 551).

Tabell 1 Nominalfrasens syntaktiska funktioner i finska

Funktion	Exempel
Subjekt	Tuo tyttö on iloinen
Objekt	Kuuntelemme musiikkia .
Predikativ	Hän on kokki .
Adverb	Kokous alkaa huomenna .
Genitivattribut	Koiran lelu löytyi.
Bestämning till räkneord	Näimme kaksi miestä .
Bestämning till adposition	Ehdimme kotiin ennen häntä .

Jag kommer inte att beskriva alla de syntaktiska funktionerna närmare här utan fokuserar på bestämningar i nominalfraser, dvs. genitivattribut, adjektivattribut, infinitivattribut, satsattribut, participattribut och lokalkasusattribut. I exemplen som presenteras är bestämningarna markerade med fetstil och huvudorden understrukna.

En bestämning som finska nominalfraser ofta ha är genitivattribut. I finskan står framförställda substantiv i nominalfraser typiskt i genitiv och tolkas då som possessiv eller något som tillhör huvudordet (*lehmän häntä, Suomenjoen asema*). (VISK: § 573) En nominalfras som fungerar som genitivattribut föregår andra possessiva attribut (*tytön Viron matka*) (VISK: § 578).

I finskan görs det en skillnad mellan objektiv genitiv och subjektiv genitiv. Objektiv genitiv placeras före substantiv som bildas genom verbavledning och kan stå före eller efter adjektivattribut som illustreras i exempel 6. Substantiv med objektiv genitiv kan uttrycka ett namn för en handling eller dess resultat (*Eettisten kysymysten pohdinta*), ett namn för en person eller ett medel (*joku valtiotieteen opiskelija*) eller ett namn för ett tillfälle eller en plats (*koulun päättäjäsissä*). (VISK: § 575)

(6) liiallinen **alkoholin** käyttö, **alkoholin** liiallinen käyttö

Subjektiv genitiv kan i sin tur beskriva en person eller erfarare (*tytön juokseminen*). (VISK: § 576) När objektiv genitiv och subjektiv genitiv används tillsammans står

subjektiv genitiv före objektiv genitiv, som i exempel 7 där den subjektiva genitiven *äidin* står före den objektiva genitiven *kahvin*. (VISK: § 579).

(7) äidin kahvin juonti

En annan vanlig bestämning i finska nominalfraser är adjektivattribut. Ett framförställt adjektivattribut (*ensimmäisellä hyvällä suomalaisella mäkihyppäjällä*) kongruerar med nominalfrasens huvudord i kasus och numerus. Efterställda adjektivattribut är också möjliga i finska men de är inte lika vanliga som framförställda (*Mieti vielä ystävä **kallis***). (VISK: § 582.) Nominalfraser kan ha tre olika adjektivattribut i finska. Med individuerande adjektiv som t.ex. *ainoa*, superlativer och ordningstal beskrivs bara en referent som i exempel 8 (VISK: § 583). Adjektivattribut som betecknar sådana egenskaper för referenter som kan observeras objektivt kallas för beskrivande adjektiv (9). Egenskaper som då uttrycks är bl.a. ålder, färg och storlek. Dessa adjektiv kan också uttrycka talarens subjektiva attityd till något som har sagts. (VISK: § 584) Den tredje typen av adjektivattribut är kategoriserande (10). De uttrycker de mest bestående eller väsentligaste egenskaperna hos ting eller varelser. (VISK: § 585)

(8) **ainoalle** luotettavalle ihmiselle eli omalle äidilleen

(9) Viereisessä pöydässä **kaunis keski-ikäinen** nainen söi yksinään.

(10) suuri **puinen** laiva

I exempel 11 kan vi se hur adjektivattribut placerar sig sinsemellan i nominalfraser. Längst från nominalfrasens huvudord, i detta fall *pyjamaan*, står demonstrativa och individuerande adjektiv som *samanlaiseen*. Närmast står kategoriserande adjektiv som uttrycker en absolut egenskap och är substantivavledningarna som *flanelliseen*. I mitten står adjektivattribut som beskriver en typisk relativ egenskap som *ihanaan* och *lämpimään*. (VISK: § 582)

(11) ihan samanlaiseen ihanaan lämpimään flanelliseen pyjamaan

Infinitiver kan också fungera som bestämmingar i nominalfraser, och det finns två infinitiver i finskan som kan göra det: A-infinitiv (*sanoa, vastatakseen*) och MA-infinitiv (*sanomassa, vastaamalla*) (VISK: § 492). A-infinitivattribut kan bestämma huvudord som avletts från verb eller som uttrycker strävan, krav eller möjlighet:

(12) Ei minulla ole mitään paniikkia **pitää** kaasua vain yhdessä asennossa.

MA-infinitiver som *levyttämään* i exempel 13 anknyter till substantiv med en *minen-*ändelse eller substantivavledning av rörelseverb:

(13) Naxoksen ryhtyminen **levyttämään** suhteellisen kattavasti suomalaista musiikkia johtuu yhtiön uudesta strategiasta.

Infinitiver som bestämmer nominalfraser står ofta i slutet av satsen. Dessa tolkas så att infinitivfrasen inte hör till nominalfrasen utan är ett predikat som består av ett verb och ett substantiv. Verbet i predikatet, som är understruket i exempel 14 och 15, uttrycker antingen att man får göra (14) eller kommer att göra någonting (15): (VISK: § 506–507)

(14) Päätoimittajalla on oikeus **teettää** työt muilla.

(15) Päätoimittajalla ei ole toivoakaan saada muita **tekemään** töitä.

Nominalfraser kan ha tre olika satsattribut i finska: att-satser (16), indirekta frågesatser (17) och relativsatser (18) (VISK: § 594).

(16) Suomalaiset olivat eläneet pitkään uskossa, **että raivattavaksi osoitettava alue olisi omilla vesillä.**

(17) Järjestelyosastolla olevia kalvaa ajatus **saavatko he enää työpaikkaa.**

(18) Suvussani on aina ollut kovia rukoilijoita, viimeksi isoäitini, **joka oli minulle kuin äiti.**

Att-satser, dvs. *että*-satser, bestämmer typiskt substantivavledning av verb som betecknar resultatet av en mental eller verbal handling. Substantivavledning av verb som uttrycker bland annat frågor, omedvetenhet eller osannolikhet får indirekta

frågesatser som bestämning (VISK: § 1162). Alla nominalfraser kan vidare ha relativsatser som bestämning (VISK: § 594). De fungerar antingen som bestämningar till substantiv eller pronomen (VISK: § 1164)

Participattribut beskriver sitt huvudord på samma sätt som relativsatser. I finskan finns det fyra olika particip. Aktivt presens particip (*terveyttämme **uhkaavat** vaarat*) och passivt presens particip (*tänä vuonna **maksettava** vero*) kallas för VA-particip eftersom de slutar på stavelsen *-va*. Av samma anledning kallas aktivt perfekt particip (*60-luvulla Ruotsiin **muuttaneet** suomalaiset*) för NUT-particip och passivt perfekt particip (*pari vuotta sitten uudelleen **avattu** hotelli*) för TU-particip. Det finns därtill agentparticip med objektet som huvudord och subjektet som en obligatorisk bestämning i genitiv (*serbien Bosniaan **perustamat** keskitysleirit*) och dessa kallas för MA-particip. (Sundman 1993: 181–182)

Finska nominalfraser kan slutligen också ha lokalkasusattribut som bestämning. Det är en konstruktion som motsvarar svenskans prepositionsattribut och består av en kasusböjd nominalfras (19) eller av en postpositions- (20) eller prepositionsfras (21). (Sundman 1993: 183)

- (19) mahdollisuus **lainaan**
- (20) kiinnostus **Suomea kohtaan**
- (21) elämä **ilman dramatiikkaa**

Det finns två typer av substantiviska huvudord som kan få ett lokalkasusattribut: abstrakta substantiv som styr en kasusform eller en pre-/postposition (***Laki** vuokrasäännöstelystä*) och verbalsubstantiv, dvs. substantiverade verb (***Keskustelu** junassa*). (Ingo 2000: 167)

2.2 Nominalfraser och deras bestämningar i svenska

I svenska består nominalfrasen vanligen av ett substantiviskt huvudord och som i finska kan det ensamt bilda en nominalfras (*De har **feber***). Huvudordet kan vara ett substantiv (*Jag köpte **en bok***), ett substantiviskt pronomen (*Har du sett **henne?***) eller ett egennamn (*Vi åker till **Göteborg***), men fraser som saknar substantiviskt huvudord kan också utgöra

nominalfraser (*han hade **många** (böcker)*) (Teleman m.fl. 1999: 11.) Nominalfraser indelas i definitiva och indefinita nominalfraser i svenska. En definit nominalfras (22) uttrycker något som är bekant för läsarna eller lyssnarna i kontexten (Hultman 2003: 206). Nominalfrasen är definit om den innehåller ett definit attribut (***min** bok*) eller om huvudordet står i bestämd form (Teleman m.fl. 1999: 14). En indefinit nominalfras (23) uttrycker däremot något som inte känt i kontexten och dess attribut står alltid i obestämd form (Hultman 2003: 206).

(22) Jag glömmer aldrig **den dagen**.

(23) Hon tänker köpa **en katt**.

En översikt av nominalfrasens syntaktiska funktioner i svenska presenteras i tabell 2 (Teleman m.fl. 1999: 132).

Tabell 2 Nominalfrasens syntaktiska funktioner i svenska

Funktion	Exempel
Subjekt	De har flera djur.
Objekt	Han har en dålig handstil .
Egentligt subjekt	Det finns mat i kylskåpet .
Predikativ	Hon blir lärare .
Rektion i prepositionsfras	Boken står på bordet .
Subjunktionsfras	Som idrottare måste man träna hårt.
Attribut i nominalfras	tidningen Åbo Underrättelser

Härnäst presenteras följande bestämningar som förekommer i svenska: genitivattribut, adjektivattribut, infinitivattribut, satsattribut, participattribut och prepositionsattribut.

Som Sundman (1993: 80) påpekar har finska och svenska nominalfraser många gemensamma typer attribut och ett av dessa är genitivattribut. I svenskan används deskriptiva genitivattribut (24) nästan uteslutande i indefinita nominalfraser. En typ av nominalfraser där deskriptiva genitivattribut förekommer är fraser med ord som *sort*, *slag*, *klass* (25). Deskriptiva genitivattribut förekommer vidare i nominalfraser med huvudord

som betecknar en skala (26). När huvudordet i den överordnade nominalfrasen anger ett tillstånd eller en process anger genitivattributet utsträckning i tid (*ett tre **dagars** officiellt besök*). Genitivattribut kan därtill beskriva mätvärden för konkreta referenter (*ett svårsålt fjorton **våningars** hyreshus*) och ingå i lexikaliserade uttryck (*ett sorgligt **tidens** tecken*) (SAG: § 50).

(24) en tre **månaders** strapatsrik djungelexpedition

(25) en **sorts** grönt kräldjur

(26) På 100 **meters** djup kan sådana djur inte leva.

Adjektivattribut kan vara antingen framförställda eller efterställda i svenska. Framförställda adjektivattribut står närmast nominalfrasens huvudord och kan själva innehålla bestämningar (Hultman 2003: 207). De har en adjektivfras med adjektiv (27) eller pronomen (28) som huvudord. Båda strukturerna kallas för adjektivattribut. Adjektivet kongruerar i numerus (*pojken ensam*_, *pojkarna ensamma*), genus (*min egen bok*, *mitt eget lok*) och species (*en **liten** flicka*, *den **lilla** flickan*) (SAG: § 41–42).

(27) en för mig alldeles **otänkbar** lösning

(28) en **annan** cykel

Efterställda adjektivattribut, vars huvudord kan vara ett adjektiv, ett adjektiviskt pronomen eller ett particip, kallas för predikativa attribut. De står i obestämd form och kongruerar med nominalfrasens huvudord (*ett fartyg byggt i Polen*). Particip används som huvudord främst i mer formell stil tillsammans med en prepositionsfras (*en grupp **bestående av tre konstnärer***). Predikativa attribut med adjektiv som huvudord förekommer i tre olika typer. I den första typen (29) har adjektivet en efterställd bestämning som består av en bisats, en infinitivfras eller en annan satsekvivalent fras. I den andra typen (30) är adjektivet en verbavledning med *-bar*. I den sista typen (31) markerar adjektiv med prepositionsfras som bestämning att huvudordets referent har eller saknar det som rektionen i prepositionsfrasen betecknar. (SAG: § 43)

(29) en bok **tjockare** än den du läser

- (30) en väg **farbar** också vintertid
 (31) en säck **full** med pengar

Infinitivattribut är alltid efterställda och kan ha två olika funktioner. De kan fungera som appositionella infinitivattribut, dvs. ha en predikativ semantisk relation med nominalfrasens referent (*idén att sälja skolbyggnaderna*). Alternativt kan de ha ett underförstått led som kan vara objekt (32) eller rektion i ett bundet adverbial (33):

- (32) Vi behöver kanske en fiende **att hata**.
 (33) Den där katten är ingenting **att leka med**

Nominalfraser med infinitivattribut har inte bestämd artikel som enda framförställda attribut (*idén att skriva en artikel, ?den idén att skriva en artikel*). (SAG: § 74–76)

Som i finskan förekommer att-satser, indirekta frågesatser och relativsatser som bestämningar till nominalfraser. Att-satser fungerar som bestämningar till abstrakta substantiv som uttrycker till exempel en tanke eller ett påstående. Typiskt tar substantivavledningar av verb en att-sats som objekt (34). Indirekta frågesatser (35) fungerar som bestämning till substantivet *fråga* eller dess synonymer och kan också styras av en preposition (36). Nominalfraser kan därtill ha relativsatser som bestämningar (37) (Sundman 1993: 180–186).

- (34) tron **att kungen var död**
 (35) 39 procent svarar ja på frågan **om de tänker hålla sig till samma märke nästa gång**
 (36) frågan **(om) vad som verkligen hände denna chockdag**
 (37) människor **som känner sig lockade av politiken**

I svenska finns bara aktivt presens particip (*stolt **körande** sin bil*) och passivt perfekt particip (*på **körd** av en bil*). De långa participfraser framför huvudord som förekommer i finskan är inte möjliga att använda i svenskan. I stället placeras de efter huvudordet som i exempel 38 (Sundman 1993: 181–182).

- (38) Miljontals svarta arbetare deltog på måndagen i en storstrejk riktad mot Sydafrikas vita minoritetsregering.

Prepositionsattribut är antingen bundna eller fria i förhållande till nominalfrasens huvudord. Bundna prepositionsattribut (39) har en semantisk relation till sitt huvudord. Typiskt för bundna prepositionsattribut är att det är möjligt att parafrasera dem med possessivattribut (*slutet på historien* jmf. *historiens slut*) och att deras huvudord kan vara rektion till en isolerad preposition (*Den här historien har vi inte sett slutet på*). Fria prepositionsattribut (40) står i en semantisk relation till huvudordet som inte förutsätts så tydligt och därför förekommer de också i nominalfraser med egennamn eller substantiviska pronomen som huvudord. (SAG: § 55)

- (39) en bror till mig

- (40) skogsavverkningarna på det norra skiftet i vintras

Svenskans prepositionsattribut motsvarar i typfallet genitivattribut i finskan (*kokeilun tarkoitus*) (Sundman 1993: 183).

2.3 Skillnader mellan nominalfrasens bestämningar i finska och svenska

Även om finska och svenska har flera gemensamma typer av bestämningar finns det vissa skillnader mellan dem och en av dessa är var bestämningarna placeras i nominalfraser. Som diskuterats ovan placeras de ofta framför huvudordet i finska medan det i svenska är vanligare att placera dem efter huvudordet som framgår av fetstilen i exempel 41:

- (41) valtion humanistisen toimikunnan tieteenalojen tutkimuksen **kehittämishjelma**

program för utvecklandet av forskningen inom vetenskapsråden vid statens humanistiska kommission (Sundman 1993: 180)

Om det finns långa bestämmingar framför huvudordet i svenska nominalfraser blir det svårare att hitta huvudordet och förstå vad hela nominalfrasen egentligen handlar om (Reuter 2014: 132).

I svenskan finns det också en större skillnad mellan objektiv och subjektiv genitiv. I finskan anses de vara likvärdiga och därför kan de tolkas på två olika sätt. Exempelvis kan nominalfrasen *vanhuksen pahoinpitely* betyda antingen att åldringen har misshandlat någon eller att han har blivit misshandlad själv. På svenska tolkas motsvarande uttryck i de flesta fall som subjektiv genitiv i svenska. Därför kan objektiv genitiv i finska inte översättas med s-genitiv i svenska utan man måste använda t.ex. prepositionsuttryck (42), att-satser (43) eller sammansättningar (44) för att undvika missförstånd (Reuter 2014: 98–99).

(42) **Eläkkeiden tarkistus** suoritetaan kaksi kertaa vuodessa.

Justeringen av pensionerna sker två gånger om året.

(43) **Tuotannon ohjaaminen** tehtaalla on aiheuttanut ongelmia.

Det har visat sig problematiskt **att styra produktionen** vid fabriken.

(44) **Tuotannon ohjaaminen** tehtaalla on aiheuttanut ongelmia.

Produktionsstyrningen vid fabriken har medfört problem.

Som redan konstaterats motsvarar finskans lokalkasusattribut svenskans prepositionsattribut. Om svenskans prepositionsattribut inte kan ersättas med lokalkasusattribut i finska motsvaras det oftast av genitivattribut i stället:

(45) Syksyn alku

Början **av** hösten

I finska är participattribut frekventa eftersom de kan byggas ut med bestämmingar som står framför participattributet som i exempel 46. Det är därför vanligt att korta relativsatser ersätts med participattribut.

(46) radikaalia talousohjelmaansa tähän saakka suuren kansansuosion voimalla
vetänyt Boris Jeltsin

Denna struktur är inte så vanlig i svenska och anses i vissa fall vara svårbegriplig (**de vår hälsa hotande riskerna*). Därför översätts participattribut på finska oftast med relativsatser (47) eller prepositionsattribut (48) på svenska. (Sundman 1993: 181–182.)

- (47) Hallitus pitää kiinni **vuosille 1993–1995 päätetyistä** valtion talousarvion tiukoista menokehysistä.

Regeringen håller fast vid de strikta budgetramar **som gjorts upp för åren 1993–1995**

- (48) Hallitus ryhtyy toimenpiteisiin valtion vakuusrahostosta annetun lain muuttamiseksi.

Regeringen vidtar åtgärder för att ändra lagen **om den statliga garantifonden**. (Sundman 1993: 187)

Verbalsubstantiv förekommer ofta i byråkratspråk både på finska och svenska men de är mer frekventa i finska. Detta beror på att verbalsubstantiv inte kräver ett subjekt eller en tidpunkt. Om man använder verbalsubstantiv för mycket på svenska blir texten tung att läsa. (Reuter 2006: 49.) Därför motsvaras verbalsubstantiv i finska oftast antingen av en infinitivfras (49) eller en bisats (50) på svenska.

- (49) Kaikki hallitusryhmät tahtovat jatkaa **tämän linjan toteuttamista**.

Alla regeringsgrupper vill fortsätta **att förverkliga denna linje**.

- (50) Talouspolitiikka perustuu avoimen sektorin kilpailukyvyn turvaamiseen.

Den ekonomiska politiken bygger på **att man tryggar den öppna sektorns konkurrenskraft**. (Sundman 1993: 183)

Medan genitiv används mer begränsat i svenskan gäller motsvarande för infinitivattribut i finskan. I svenskan finns det två olika infinitivattribut. Den första typen beskriver huvudordets innehåll och har en motsvarighet i finskan som uttrycker en förutsättning för eller en orsak till att en handling utförs:

- (51) Useinkaan ei saa tilaisuutta **nähdä niin paljon hienoa taidetta**.

Det är inte ofta man har tillfälle **att se så mycket fin konst**. (Sundman 1993: 184)

Den andra typen av infinitivattribut i svenskan uttrycker en handling som eventuellt utförs. Dessa kan ofta omskrivas med en relativsats (*Jag har ingen penna att skriva med = Jag har ingen penna som jag kan skriva med*). Infinitivattribut av denna typ förekommer inte i finskan eftersom substantivet inte kan ha två olika funktioner samtidigt (**minulla ei ole kynää kirjoittaa*) (Sundman 1993: 184).

3 Översättning, facktexter och klarspråk

I detta kapitel diskuterar jag översättningsprocessen, facktexter och klarspråk. I avsnittet 3.1 inleder jag med att redogöra för översättningsprocessen och vad man ska ta hänsyn till när man översätter olika typer texter. Efter det presenterar jag i avsnitt 3.2 facktexter och det som är relevant när man översätter dem. I avsnittet 3.3 redogör jag för vad klarspråk betyder och hur man skriver klarspråk. I avsnittet 3.4 beskriver jag slutligen vårdanvisningar och redogör för tidigare forskning om dem.

3.1 Översättningsprocess

Det finns många som tror att översättning är lätt och att vem som helst kan översätta om man bara behärskar minst ett främmande språk. I verkligheten finns det ändå mycket att tänka på när man översätter. Överföringen av budskapet från källtext till målttext sker inte ordagrant utan man måste välja mellan alternativa översättningsmöjligheter och göra kompromisser för att nå den bästa möjliga översättningen. (Vehmas-Lehto 1999: 16) Det går därmed inte att börja översätta utan att fundera på och överväga mellan olika situationella faktorer, som spelar in vid översättning. En av dessa är det språkpar man översätter mellan. Släktspråk, såsom nordiska språk, är lättare att översätta mellan eftersom de har snarlika strukturella och stilistiska egenskaper. Det är också viktigt att ta hänsyn till texttypen. Man behöver beakta olika faktorer beroende på om man t.ex. översätter skönlitteratur eller facktexter. Här spelar också modetrenderna inom översättning in. I dag föredras den s.k. fria översättningen och man försöker undvika att översätta ord för ord. Det finns också en tendens till att anknyta översättning till målkulturen. (Stålhammar 2015: 13–15)

Det är viktigt att komma ihåg att målttexten ofta är skriven inom en annan kulturell kontext än källtexten och att översättare inte kan lämna detta obeaktat (Bassnett 1995: 32). Det kan bli aktuellt att tillägga eller utelämna ord eller uttryck beroende på målspråkets kontext. Företeelser som är okända i målspråket måste förklaras för att hjälpa

läsaren. Å andra sidan kan man utelämna sådant som är entydigt och framgår av kontexten i målspråket. (Stålhammar 2015: 36–37.)

Varje text har ett syfte t.ex. framställer nyhetstexter fakta medan anvisningar instruerar vad man ska göra. På samma sätt har översättningen också ett syfte såsom att popularisera en vetenskaplig text eller ge en sammanfattande översikt av en text. Det spelar vidare en roll via vilket medium översättningen förmedlas. Olika medier, som tv, tidningar eller radio, kräver olika lösningar. Ibland måste man också tänka på utrymmet, t.ex. vid tv-textning eller lyriköversättning då det finns ett begränsat utrymme till förfogande. Då blir man ofta tvungen att förändra texten för att den ska rymmas in. Som individ påverkar översättaren översättningen genom sin personlighet och skicklighet. (Sorvali 1992: 18.) En del översättare präglar texten med sin personliga stil medan andra förblir källtexten trogna. Men vad händer om källtextens kvalitet inte är bra? Kan översättaren ändra källtexten om den innehåller flera språkfel och oklara betydelser? Uppdragsgivaren har därtill ofta önskemål som översättaren måste beakta, t.ex. om texten ska förkortas. (Ingo 2007: 17–19)

Ingo delar in översättningsprocessen i tre skeden enligt Nida och Taber (1969/1974): analys, överföring och bearbetning. Skedena är inte åtskiljda från varandra och de följer kronologiskt efter varandra. Det är också möjligt att man växlar mellan dem, t.ex. kan man i bearbetningsskedet gå tillbaka till analysen. Alla tre skeden berör främst meningar och satser, som är lättaste att bearbeta separat som enheter. (Ingo 1991: 92–93)

Den första delen i översättningsprocessen är analyskedet, som Ingo (1991: 93ff.) indelar vidare i fem delar. Syftet med analyskedet är att ge översättaren en klar helhetsbild av källtexten, som är till hjälp vid överföringen och bearbetningen. Under den förberedande textanalysen läser man noggrant igenom hela källtexten. Med hjälp av grammatisk analys identifierar översättaren källtextens konstituenterna och deras förhållande till varandra. Genom semantisk analys överför översättaren sedan betydelser från källspråk till målspråk. Stilanalys hjälper som Ingo (1991: 155) konstaterar översättaren att kartlägga vilka stildrag källtextens författare har använt. Till sist gör översättaren en pragmatisk analys, vars syfte är att garantera att måltexten fungerar i den nya språk- och kulturmiljön.

I överföringskedet överförs källtexten till målspråket. Ingo (1991: 165–168) påpekar att det är svårt att undersöka detta skede eftersom det sker i översättarens hjärna.

Utgående från en noggrann analys skapar översättaren flera råöversättningar, som är semantiskt korrekta men vars form fortfarande är under arbete. Det finns alltså ingen skriven text ännu utan den uppstår först i bearbetningsskedet.

I det sista skedet, dvs. bearbetningsskedet, får översättningen sin slutliga form. De råöversättningar som översättaren formulerat i överföringsskedet bearbetas nu till en flytande och idiomatisk text som motsvarar källtexten stilistiskt. Tidigare ansågs det vara viktigt att källtextens formuleringar syns också i den slutliga översättningen. I dag anses det däremot vara viktigare att man förmedlar källtextens pragmatiska nyanser till målspråket. (Ingo 1991: 216)

3.2 Facktexter och facköversättning

Med facktexter avses texter som är typiska för vissa ämnesområden. Dessa ämnesområden kan t.ex. ha med vetenskap, yrken eller fritid att göra (Isof 2019). Gemensamt för facktexter är att de förmedlar information objektivt samtidigt som de påverkar eller styr läsarens verksamhet som till exempel vårdanvisningar som jag undersöker i denna avhandling. Därför är facktexter strikt reglerade och det är speciellt viktigt att de är semantiskt korrekta (Nilsson m.fl. 2018: 138)

Ett drag som är typisk för facktexter är att de är entydiga. Till exempel ska en bruksanvisning vara entydig för att läsaren ska kunna handla enligt den. I motsats till skönlitteratur där man kan utnyttja flera stilar i en text bevarar facktexter samma objektiva stil genom hela texten. Man använder till exempel inte bildspråk i facktexter eftersom de drar uppmärksamheten från textens innehåll. Facktexter är typiskt kortlivade och nyttiga bara vid en viss tidpunkt. Till exempel uppdateras bruksanvisningar för tekniska apparater varje gång när en ny modell kommer ut på marknaden. Alla facktexter har givna textkonventioner som de följer. Även om både bruksanvisningar och lagtexter är facktexter har de egna textkonventioner som måste följas, till exempel fråga om vissa strukturer, ordval och syntax (Nordman 1992: 25). En översättare av facktexter måste därtill utnyttja olika källor såsom forskning och fackböcker om det aktuella området. Ibland måste översättaren också vända sig till experter på området eller rentav se på plats

t.ex. hur en apparat fungerar för att få tillräcklig information för textens innehåll. (Ingo 2007: 226–227.)

Det finns flera faktorer som gör det svårt att översätta facktexter. En är det stora antalet termer. Till exempel inom medicin kan det finnas flera olika termer för samma sak och beroende på om texten är riktad till experter eller lekmän kan översättare behöva växla mellan olika termer. Språkets invecklade struktur i facktexter försvårar också översättningen. Till exempel gör krångliga satser i EU-texter det svårt att översätta dem. Främmande ord orsakar också svårigheter och därför finns det samarbete mellan olika länder för att standardisera termer. Invecklade sakförhållanden skapar därtill problem vid översättning av facktexter. När experters och lekmäns ordförråd skiljer sig mycket från varandra är det svårt för översättaren att producera en text som förmedlar information entydigt till alla. Översättaren måste dessutom vara medveten om ovannämnda textkonventioner som varierar mellan länder. (Ingo 2007: 226–229.)

3.3 Klarspråk

I detta avsnitt redogör jag för vad som avses med klarspråk, hur man skriver klarspråk och vilken nytta det har för läsare och myndigheter. Som konstaterats tidigare betyder klarspråk språk i myndighetstexter som är vårdat, enkelt och begripligt. Enligt Språkrådet (Isof 2021) innebär klarspråket vidare ”att alla ska ha tillgång till och rätt att förstå vad som står i texter.” Detta betyder t.ex. att texter är tillgängliga på nätet eller att det finns en teckenspråkig version. Klarspråk ska emellertid inte förväxlas med lättlästa texter som är avsedda för läsare som har t.ex. dyslexi eller funktionsnedsättningar (Sommardahl 2012: 7–10).

Myndigheter, kommuner och andra offentliga organisationer förmedlar flera olika texter, såsom rapporter och brev, vars syfte är att ge läsarna information och får dem att handla enligt dem. I Sverige har det sedan 1970-talet satsats mycket på klarspråk i myndighetstexter och ordnats t.ex. flera klarspråkskampanjer. Även om det har satsats på klarspråk också i Finland har detta inte gjorts i lika stor utsträckning. Till exempel har man vid finlandssvenska texterna koncentrerat sig bara på översättningar från finska till svenska och texter som skrivs direkt på svenska för lekmän. Enligt Viertiö (2011) har

finländska myndigheter emellertid också svårigheter att förstå vad andra myndigheter har skrivit, vilket kan göra det ännu svårare för en lekman att förstå dem.

Ett sätt att göra myndighetstexter mindre svårbegripliga är just att skriva klarspråk (Lassus 2017: 100–101). När man skriver klarspråk är det viktigt att man skriver ur läsarens perspektiv snarare än myndighetens eftersom texten ska vara begriplig just för de mottagare som den är avsedd för. Detta hjälper dem som skriver att granska textens innehåll så att allt som är onödigt kan utelämnas. En aspekt som gör det enklare för läsare att följa texter är i vilken ordning saker presenteras. En vanlig tumregel är att det som är viktigast för läsare presenteras först medan det som är mindre viktigt kommer senare. Informativa rubriker och klara styckeinledningar gör också texten tydligare. Ett drag som är typiskt för klarspråk är korthet. Korta meningar och texter hjälper läsaren att förstå textens innehåll bättre. Om originaltexten är lång är det bra att först skriva en sammanfattning som innehåller allt väsentligt. Termer som skribenten själv tycker att är svåra att förstå ska förklaras. Textens grafiska form påverkar också dess läsbarhet så man måste hitta en passande form för varje text. Som konstaterats ovan finns det flera olika typer av myndighetstexter med olika syften och struktur men klarspråksprinciperna kan anpassas till dem alla. (Hedlund 2006: 7–8)

Att skriva texter på klarspråk gagnar både läsare och myndigheter. För läsaren gör klarspråk det lättare att få information och sköta ärenden med myndigheter, vilket kan förbättra förtroendet för myndigheter och kommuner. Läsarens rättssäkerhet ökar också eftersom risken för missförstånd minskar. Att vårdanvisningarna som jag undersöker skrivs på klarspråk är särskilt viktigt eftersom föräldrarna vill få information om sitt barns vård så tydligt som möjligt. Klarspråk gör det också lättare för myndigheterna att arbeta eftersom deras kunder behöver mindre rådgivning. Klarspråkstexter skrivna av myndigheter hjälper samtidigt andra myndigheter eftersom de kan använda dem som en modell för nya texter. Att skriva klarspråk sparar slutligen tid och pengar eftersom mottagarna inte behöver fråga om innehållet och myndigheterna inte behöver kontakta dem om detta. (Sommardahl 2012: 9.)

3.4 Vårdanvisningar

Ett bra exempel på facktexter är vårdanvisningar som ger information om ingrepp på patienter. Vårdanvisningarna utgör bara en liten del av hälsokommunikation men att skriva också dessa medicinska texter är utmanande och kräver tid och lämplig utbildning (Torkkola m.fl. 2002: 7–10). Med tiden har patientriktade texter dessutom blivit en viktig del av vården. Vårdanvisningar gör att patienterna mer medvetna om sin hälsa och främjar deras kunskaper att ta hand om sig själva. Med hjälp av vårdanvisningar kan patienter och deras anhöriga minska sin oro över sjukdomen eller ingreppet. När man skriver vårdanvisningar är det därför viktigt att man i första hand tänker på dem som de är avsedda för, dvs. patienterna. (Torkkola m.fl. 2002: 22–24.) Därför är det också bra om någon som inte jobbar inom samma område kan läsa texten innan den publiceras för att hitta sådant som kanske behöver förklaras tydligare (Torkkola m.fl. 2002: 14).

Enligt Hyvärinen (2005: 1769-1772) framskrider en bra vårdanvisning logiskt och är lättförståelig. En faktor som påverkar vårdanvisningens läsbarhet är i vilken ordning man framställer innehållet. Med hjälp av att prioritera kan man presentera det viktigaste innehållet först och sedan det mindre betydande. Denna ordning är bra i vårdanvisningar eftersom även de som bara läser början av texten då får den väsentligaste informationen (Torkkola m.fl. 2002: 39). Å andra sidan kan vissa anvisningar kräva en annan ordning, till exempel kronologisk tidsordning. Det betyder att händelser presenteras i den ordning som de kommer att genomföras i. Bild 1 visar en vårdanvisning som följer principen om prioritetsordning. Den beskriver först vad föräldrarna måste beakta före ingreppet och efter det beskrivs själv ingreppet och vad som sker efter det. Det sistnämnda som föräldrarna inte kan påverka, är lämpligt att delge senare i texten.

Benmärgsprov på barn

Information om benmärgsprov till barnpatientens föräldrar

Ändamålet med undersökningen är att utreda blodcellernas uppkomst samt förekomsten av främmande celler. Undersökningen utförs när man misstänker någon blodsjukdom på grund av avvikande blodbild. Med hjälp av benmärgsprovet kan man fastställa att benmärgen producerar blodceller normalt.

Förberedelser för undersökningen

Barnet sövs ner före provtagningen, därför skall barnet vara fastande och utan att dricka 4-6 timmar innan provtagningen. Ingreppet tar vanligtvis cirka 15 minuter och utförs av en läkare. Uppvaknandet är individuellt och varierar mellan patienterna.

Utförande av undersökningen

- Benmärgsprovet tas från baksidan av höftbenet. På nyfödda kan provet tas från skenbenets övre del.
- Efter provtagningen täcks stället med en steril kompress. Stället bör hållas torrt 2-3 dygn.
- Det kan aningen ömma på provtagningsstället efter ingreppet. Man kan ge barnet smärtstillande läkemedel i förebyggande syfte, samt efter ingreppet.

Besked om resultaten

Av benmärgsproven görs många olika undersökningar. Somliga blir klara redan under samma dag, somliga fodrar flera dagar för att bli klara. Den vårdande läkaren ringer er om resultaten på en överenskommen dag.

Om ni har några frågor gällande undersökningen kan ni vara i kontakt med enheten som vårdar barnet.

Välkommen!

Bild 1. En vårdanvisning med prioritetsordning.

För att få patienter att följa vårdanvisningar är det viktigt att man motiverar dem till exempel genom att berätta hur de drar nytta av behandlingen. I exempel 52 motiveras varför benmärgsprov är nödvändiga i vissa situationer.

- (52) Undersökningen utförs när man misstänker någon blodsjukdom på grund av avvikande blodbild. Med hjälp av benmärgsprovet kan man fastställa att benmärgen producerar blodceller normalt. (1)

I de flesta fall är vårdanvisningar skrivna för vissa grupper, till exempel för vuxna eller barn, och därför måste man tänka på stilen (Torkkola m.fl. 2002: 22–24).

Det är också viktigt att på andra sätt ta hänsyn till språket i vårdanvisningar. Meningarna ska vara tydligt formulerade och inte för långa eftersom alltför många detaljer kan förvirra patienten. Mellanrubriker kan göra det lättare att tolka vårdanvisningen. Vårdanvisningar kan också innehålla bilder som hjälper patienten att förstå textens innehåll (Torkkola m.fl. 2002: 40). Hyvärinen (2005: 1769) betonar speciellt vikten av att använda standardspråk eftersom anvisningarna skrivs för patienter och deras anhöriga. Man ska undvika medicinska termer och förkortningar men om man inte kan utesluta dem ska de förklaras. Till sist ska man kontrollera rättstavningen eftersom en dålig rättstavning kan skapa betydelsenyanser eller tolkningssvårigheter och bidra till att texten förlorar sin trovärdighet.

Som vid de flesta myndighetstexter i Finland skrivs vårdanvisningarna i Åbo universitetscentralsjukhus först på finska. Skrivprocessen påbörjas så att en person inom vårdpersonalen till vars ansvarsområde behandlingen hör, planerar innehållet och skriver en första version. Innan den slutliga versionen färdigställs kontrollerar en läkare att texten innehåller all nödvändig information. Till sist översätts vårdanvisningen från finska till svenska av en professionell översättare. Vårdanvisningar kan uppdateras då och då. Om man bara gör en liten förändring i vårdanvisningen är det någon inom vårdpersonalen som gör den och den svenska versionen uppdateras då av någon svenskkunnig inom personalen (Kaija Kankare, muntligt meddelande 1.4.2021).

3.4.1 Tidigare forskning

Det finns många tidigare studier av översättning av medicinska texter som är avsedda för patienter men de gäller ofta bara texter som har översatts från engelska till andra språk eftersom engelska är ett så dominerande språk inom medicin. Ett exempel på detta är Bailey et. al. (2012), vars syfte var att beskriva hur man översätter anvisningar för receptbelagda läkemedel från engelska till andra språk och därigenom utveckla regler för hur man ska skriva patientvänliga texter. I översättningarna tog man speciellt hänsyn till läskunnighet, språk och kultur. Först översattes texterna på engelska till de andra språken och sedan diskuterade översättarna de problem som hade framkommit vid översättningen.

De flesta hade haft problem med termer, att garantera samma läserfarenhet oavsett av språk, att beakta dialekter och regional variation och den färdiga textens placering. Samma problem är aktuella också vid översättning av vårdanvisningar i Finland. Till exempel måste översättare välja mellan standardsvenska och finlandssvenska termer samt försäkra sig om att både sverigesvenska och finlandssvenska läsare kan få en bra läserfarenhet.

I Finland har översättning av vårdanvisningar undersökts bara gällande språkparet finska och engelska. Ett exempel på detta är pro gradu-avhandlingen *Nominalisaatio ja verbaalisubstantiivin kääntäminen suomesta englantiin sairaanhoitopiirien potilasohjeissa* (2013) av Linda Laaksonen. I denna avhandling undersökte Laaksonen substantivering och hur substantiv som bildats från verb har översatts från finska till engelska i vårdanvisningar från tre sjukvårdsdistrikt. Materialet bestod av 30 vårdanvisningar och deras översättningar, från vilka Laaksonen excerperade alla nominalfraser med ändelsen *-minen* och deras engelska motsvarigheter.

Analysen visade att finskans verbalsubstantiv motsvarades av sju olika strukturer i engelska: verbalsubstantiv, to-infinitiv, -ing-particip, fri översättning, finit verb, adjektivattribut eller substantiv och ingen motsvarighet. Laaksonen konstaterar att källspråkets strukturer används mycket i översättningarna och verbalsubstantiv (*kivun tunteminen -> sensation of pain*), som förekommer ofta i finska, är den vanligaste översättningen. Översättning med finit verb och eller fria översättningar minskar substantiveringen och förbättrar enligt Laaksonen vårdanvisningarnas pålitlighet.

4 Resultat

Jag går nu över till att presentera jag resultaten från min undersökning. I avsnitt 4.1 redogör jag för hur jag excerperat mitt material och beskriver min analysmetod. I avsnitt 4.2–4.7 analyserar jag hur bestämningar i den finska texten har översatts till svenska och ger exempel på dem. Genomgången utgår från de grupper av bestämningar som jag nämnt tidigare (participattribut, genitivattribut, lokalkasusattribut, verbalsubstantiv, adjektivattribut och satsattribut). I avsnitt 4.8 ger jag slutligen exempel på översättningar som är problematiska ur klarspråksperspektiv.

4.1 Material och metod

Jag inleder med att presentera mitt material och min analysmetod. Jag beskriver först mitt material närmare och sedan redogör jag för hur jag har excerperat exempel på finska bestämningar i nominalfraser och deras motsvarigheter i den svenska översättningen. Till sist ger jag en översikt av förekomsterna på bestämningarna i de finska texterna.

Vårdanvisningarna som undersöks i denna studie är från webbsidan hoito-ohjeet.fi där det finns både vårdanvisningar för patienter och anvisningar för experter inom medicin. På nätsidan finns det anvisningar från Vasa centralsjukhus samt Satakuntas och Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt. För att avgränsa mängden material har jag inkluderat bara vårdanvisningar från Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt. Dessutom inkluderat bara vårdanvisningar som finns både på finska och svenska och är riktade till patienter, speciellt barn och deras föräldrar. Efter dessa avgränsningar omfattar mitt material sammanlagt 60 vårdanvisningar.

Analysmetoderna som används i studien är både kvantitativa och kvalitativa. Min utgångspunkt är de finska originaltexterna varifrån jag först excerperat alla nominalfraser som innehåller en bestämning och sedan deras motsvarigheter från den svenska översättningen. Totalt finns 508 bestämningar i de finska texterna som jag indelat i de sex grupper som nämnts ovan: participattribut, genitivattribut, lokalkasusattribut,

verbalsubstantiv, adjektivattribut och satsattribut. Diagram 1 visar deras andelar i materialet.

Som diagram 1 visar utgör genitivattribut den största gruppen med 183 exempel. Den näst största gruppen med 122 bestämningar är adjektivattribut som omfattar nästan en fjärdedel av alla bestämningar. Gruppen lokalkasusattribut som omfattar lokalkasusattribut, postpositions- och prepositionsattribut innehåller 15 % av exemplen. Participattribut med 74 exempel utgör också 15 %. Gruppen satsattribut som innehåller både bisatser och relativsatser omfattar gemensamt 46 bestämningar. Den minsta gruppen som utgör endast 1 % av exemplen är verbalsubstantiv.

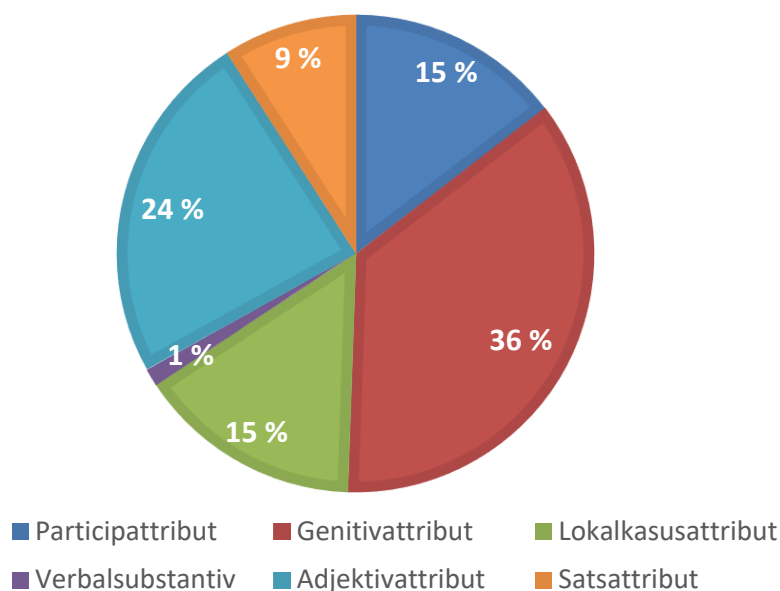

Diagram 1. Andelen olika typer av bestämningar i texterna på finska

I de följande avsnitten visar hur dessa olika typer av bestämningar har översatts från finska till svenska genom att analysera ett antal exempel för varje grupp.

4.2 Participattribut

Som Sundman (1993: 182) påpekar i sin uppsats motsvarar finskans participattribut typiskt relativsats, prepositionsattribut eller adjektivattribut och det här gäller också mitt material. Participattribut är den enda bestämningen som översatts på fler olika sätt i

materialet. Av 74 participattribut i de finska texterna är funktionen förändrade 56 fall medan 18 har översatts med participattribut. Den vanligaste översättningen av participattribut i materialet är relativsats som omfattar över 60 % av alla fallen (efter exemplen anges vilken text de är hämtade från, se bilaga i slutet av avhandlingen):

(53) Lisäksi tutkimuksessa arvioidaan **keuhkoputkia avaavan lääkkeen** vaikutusta keuhkojen toimintaan. (2a)

Dessutom avgörs hur **medicin som öppnar luftvägarna** påverkar lungornas funktion. (2b)

(54) Ensin kokeillaan **suolen sisältöä pehmentäviä ja lisääviä lääkkeitä**, kuten laktuloosia tai kuitua sisältäviä valmisteita (Plantago ovata) (3a)

Först provar man **mediciner som mjukar upp och ökar tarmens innehåll**, såsom laktulos eller preparat som innehåller fiber (Plantago ovata) (3b)

Finska participattribut med bestämmingar översatts ofta med relativsats till svenska eftersom det är vanligare i svenska att placera långa bestämmingar efter huvudordet (Forsgren 1986: 124). Det här kan observeras ovan både i exempel 53 och 54, där participattributen har bestämmingarna *suolen sisältöä* respektive *keuhkoputkia* som båda står före huvudordet. I de svenska översättningarna används däremot relativsats som står efter huvudordet.

Participattribut har också översatts med prepositionsattribut i de svenska texterna. Totalt hittade jag 8 belägg på detta översättningsval som illustreras i exempel 55 och 56.

(55) Alle 3 kk:n ikäinen **kuumeileva lapsi** tarvitsee aina lääkärin arvion terveydentilastaan! (4a)

Barn under 3 månader **med feber** behöver alltid en läkares bedömning. (4b)

(56) Paksusuolen tähytyksellä on mahdollista todeta perä- ja paksusuolen sairauksia ja **niihin liittyviä kudosuutoksia**. (5a)

Med en koloskopi är det möjligt att konstatera sjukdomar i änd- och tjocktarmen och vävnadsförändringar **i anslutning till dem**. (5b)

Som vid relativsats beror valet av prepositionsattribut i den svenska texten på att det är vanligare att placera långa bestämmingar efter huvudordet i svenska. Också i exempel 55

och 56 har participattributen på finska egna bestämmingar som gör det lättare att översätta dem med prepositionsattribut. (Forsgren 1986: 97.)

Participattribut har i några fall översatts också med adjektivattribut som i exempel 57 och 58. På samma sätt som i fråga om prepositionsattribut hittade jag emellertid bara några belägg på detta översättningsval.

(57) **Raskaana oleva henkilö** ei voi olla mukana tutkimuksessa (6a)

En **gravid person** kan inte vara med vid undersökningen (6b)

(58) Lapsen haavan hoito (**sulavat ompeleet**) (7a)

VÅRD AV BARNETS SÅR (**RESORBERBARA STYGN**) (7b)

Både i finska och svenska kan participattribut användas på samma sätt som adjektivattribut och därför är det ibland också möjligt att översätta participattribut med adjektivattribut. I exempel 57 och 58 har översättaren sannolikt valt att använda adjektivattribut eftersom det är mer passande på målspråket. (Forsgren 1986: 75–78.)

Det finns också ett exempel på ett participattribut som har översatts med sammansättning i svenska:

(59) Aluksi hoitaja kiinnittää **mittaavat anturit** lapselle (8a)

Först fäster vi **mätningselektroder** på barnet (8b)

I fall som detta sammansmälter participattributet med hela eller en del av nominalfrasen (Forsgren 1986: 98). I exemplet har finskans participattribut *mittaavat* blivit en del av sammansättningen *mätningselektroder* i den svenska översättningen.

Det finns som framgått ovan 18 participattribut som inte har förändrad funktion i översättningen utan är översatta med participattribut som i exempel 60 och 61.

(60) Tavallinen ruoka sisältää **sokeristuvia ravintoaineita** eli hiilihydraatteja, jotka muuttuvat elimistössä verensokeriksi. (9a)

Vanlig mat innehåller **sockersläktade näringsämnen** alltså kolhydrater vilka formas till blodsocker i kroppen. (9b)

- (61) Ultraäänibiopsiassa **halutusta kohde-elimestä** otetaan näyte neulan avulla (10a)

I en ultraljudsbiopsi tar man ett vävnadsprov med hjälp av en nål från det **avsedda organet**. (10b)

Det som är gemensamt för alla dessa exempel är att det finska participattributet inte har långa framförställda bestämmingar, vilket innebär att översättaren inte behövt ersätta dem med en annan struktur på svenska.

4.3 Genitivattribut

Genitivattribut utgör den största gruppen i materialet med 184 belägg, dvs. 36 % av alla exciperade bestämmingar. Av dessa har 105 förändrad funktion i översättningen. Alla genitivattribut som förändrats vid översättningen har blivit prepositionsattribut i svenskan som i exempel 62 och 63:

- (62) Tutkimuksella selvitetään **virtsarakon ja virtsaputken rakennetta** sekä sitä, onko lapsella virtsan takaisinvirtausta eli refluksia rakosta munuaisiin (11a)

Med undersökningen utreder man **strukturen på urinblåsan och urinröret** och om barnet har urinåterflöde det vill säga reflux från blåsan till njurarna. (11b)

- (63) EEG- tutkimuksessa (elektroencefalografia) rekisteröidään **aivokuoren sähköistä toimintaa**. (12a)

Vid EEG-undersökning (elektroencefalografi) registreras **den elektriska aktiviteten i hjärnbarken**. (12b)

I exempel 62–63 har översättaren gjort rätt att översätta finskans genitiv med prepositionsattribut eftersom genitivattributen på finska uttrycker befintlighet som beskrivs bäst med prepositionsattribut i svenskan (Pitkänen 1983: 72).

Totalt har 79 bestämmingar översatts direkt med s-genitiv, dvs. behållit samma funktion som i den finska texten:

- (64) ACTH-kokeella tutkitaan lapsenne **lisämunuaisten toimintaa** (13a)
ACTH-testet undersöker **binjurarnas funktion** på ert barn (13b)

- (65) Lapselle/nuorelle aloitetaan korsettihoito **selkärangan virheasennon** etenemisen ehkäisemiseksi. (14a)
En korsettbehandling påbörjas åt barnet/unga, för att förhindra framsteg av **ryggradens felställning** (14b)

Som tidigare konstaterats är bruket av s-genitiv mer begränsat i svenska än i finska eftersom svenskan gör en striktare skillnad mellan subjektiv och objektiv genitiv. Exempel 64 och 65 representerar subjektiv genitiv, dvs. det ord som står i genitiv kan ses som subjekt. Detta framgår också här exempel 64 och 65 omskrivs på svenska med *binjurarna fungerar* respektive *ryggraden står i felställning*. (Reuter 2014: 98–99.)

Exempel 66 och 67 visar däremot fall av objektiv genitiv som har översatts med s-genitiv.

- (66) **Lapsen ummetuksen hoito** (3a)
VÅRD AV BARNETS FÖRSTOPPNING (3b)

- (67) **Hoidon toteutus** (24a)
Behandlingens verkställning (24b)

I dessa fall är s-genitiv mindre passande eftersom det inte är barnet som förorsakar förstoppningen eller behandlingen som genomför verkställningen utan någon annan. I stället för med s-genitiv översätts objektiv genitiv som diskuterats hellre med prepositionsattribut, sammansättningar, adjektivattribut eller participattribut på svenska. (Reuter 2014: 97.) I exempel 66–67 fungerar prepositionsattribut bäst.

4.4 Lokalkasusattribut

Som tidigare diskuterats består finskans lokalkasusattribut av antingen en kasusböjd nominalfras eller en postpositions- eller prepositionsfras (Sundman 1993: 183). Totalt har

jag funnit 77 finska lokalkasusattribut i materialet. Av dessa är 58 kasusböjda nominalfraser (exempel 68 och 69) och 15 postpositionsfraser (exempel 70). Det finns också fyra belägg på prepositionsfraser (exempel 71). Som exempel 68–70 visar har lokalkasusattributen översatts med prepositionsattribut i materialet. Lokalkasusattribut kan också översättas med genitivattribut, bisatser eller framförställda particip (Sundman 1993: 183) men dessa översättningsmotsvarigheter förekommer inte i mitt material.

(68) Se ei vaadi **sairaalassa yöpymistä**, jos hoidon aikana verensokeri ja verenpaine pysyvät normaaleina. (15a)

Övernattning på sjukhuset krävs inte om blodsockret och blodtrycket hålls normala under behandlingen. (15b)

(69) Riskitekijöitä vaikeaan tautiin ovat nuori ikä (erityisesti alle 3 kk ikä), keskosuus tai pitkäaikaissairaus (16a)

Riskfaktorer för sjukdomen är ung ålder (speciellt under 3 månader), prematurt födda eller långtidssjuka. (16b)

Också alla postpositions- och prepositionsattribut har översatts med prepositionsattribut som exempel 70 och 71 illustrerar. Postpositioner är vanligare än prepositioner i finskan (Hakulinen & Karlsson 1979: 85) och det gäller också mitt material. Alla postpositions- och prepositionsattribut har översatts direkt med motsvarande prepositionsfraser på svenska.

(70) Alavatsalle levitetään viileää geeliä ja ultraäänilaitteen äänipäätä liikutellaan iholla virtsarakon kohdalla (17a)

Kall gelé sprids ut på nedre delen av magen och ultraljudsgivaren förs över huden vid urinblåsan (17b)

(71) Puudutelaastareita voi ostaa apteekista ilman reseptiä. (13a)

Bedövningsplåster kan köpas från apotek utan recept. (13b)

Lokalkasusattribut, postpositions- och prepositionsattribut anses alla vara främmande för finskan som språkhistoriskt föredragit att placera attribut framför huvudordet, vilket gäller också nufinskan (Hakulinen & Karlsson 1979: 121). Dessutom fungerar dessa attribut typiskt som attribut till verb. Därför uppträder de bara i vissa fall som attribut till

nominalfraser. (Ingo 2000: 165–166) Trots att konstruktionerna inte är så typiska för finska förekommer de ändå ofta i mitt material och fungerar bra som bestämningarna i nominalfraser som exempel 70 illustrerar.

4.5 Verbalsubstantiv

Typiskt för finska texter är att de innehåller verbalsubstantiv eftersom de kan ersätta bisatser och infinitiver som är svårare att böja på finska. De kan också fungera som subjekt eller objekt i början av satser. Trots att verbalsubstantiv kan användas på flera sätt och att de kan förekomma i alla texttyper i finskan (Ingo 200: 209) hittade jag bara sex verbalsubstantiv som bestämning till nominalfraser:

- (72) Tutkittava hengittää voimakkaasti ja tiheästi normaalia kuivaa ilmaa noin 6 minuutin ajan kaasupullosta, johon on lisätty 5% hiilidioksidia **hyperventilaatio-oireiden estämiseksi.** (18a)

Barnet andas normal torr luft kraftigt och tätt i cirka 6 minuter från en gasflaska. Luften innehåller 5% koldioxid **för att hindra hyperventilationssymptom.** (18b)

- (73) Lapsen on hyvä juoda ennen poliklinikalle tuloa vettä tai mehua **virtsanerityksen lisäämiseksi.** (17a)

Före ankomst till polikliniken är det bra om barnet dricker vatten eller saft **för att utöka urinsöndringen.** (17b)

I svenskan är verbalsubstantiv inte lika allmänt förekommande som i finskan. De används främst i facktexter men även i dem med måtta. På grund av detta kan finskans verbalsubstantiv inte alltid översättas med verbalsubstantiv till svenska. Alla de sex verbalsubstantiven i mitt material har även översatts med bisatser som i exempel 72 och 73. Andra möjliga sätt att översätta verbalsubstantiv till svenska är infinitiv och particip. (Ingo 2000: 213–214.)

4.6 Adjektivattribut

Adjektivattribut utgör den näst största gruppen bestämningar i materialet med 123 belägg. Av dessa har 118 översatta med adjektiv som i exempel 73 och 74. I de flesta fall har alltså ingen förändring skett vid översättningen utan nominalfrasens funktion är densamma i den svenska texten som i originalet.

(74) **Tavallinen ruoka** sisältää sokeristuvia ravintoaineita eli hiilihydraatteja, jotka muuttuvat elimistössä verensokeriksi. (9a)

Vanlig mat innehåller sockersläktade näringsämnen alltså kolhydrater vilka formas till blodsocker i kroppen. (9b)

(75) Ruokatorvi, mahalaukku ja pohjukaissuoli tutkitaan **taipuisalla tähystimellä**, joka viedään suun kautta mahalaukkuun. (19a)

Matstrupen, magsäcken och tolvfingertarmen undersöks med ett **böjbart endoskop** som förs in i magsäcken via munnen. (19b)

Endast fem adjektivattribut har förändrad funktion i översättningen och i dessa fall motsvaras finskans adjektivattribut av prepositionsattribut i svenskan:

(76) **Kuumeinen lapsi** ei yleensä halua syödä mitään, joten siitä ei tarvitse huolestua muuten terveellä lapsella. (4a)

Ett barn med feber vill oftast inte äta något, så det är inget att bekymra sig över, om barnet annars mår bra (4b)

(77) Vaihtoehto **kovapintaisille tableteille**. (4a)

Alternativ för tabletter med hård yta (4b)

Att vissa adjektivattribut översatts med prepositionsattribut beror antagligen på att det inte finns ett motsvarande adjektiv på svenska som t.ex. *kovapintaiset* i exempel 76. I exempel 75 kunde adjektivattribut *kuumeinen* eventuellt ha översatts med det motsvarande adjektivet febrig på svenska men ett prepositionsattribut fungerar också bra här.

4.7 Satsattribut

Det finns totalt 46 satsattribut i materialet. Av dessa är 10 bisatser (exempel 78) och 36 relativsatser (exempel 79).

(78) Lapsi on hyvä syöttää ennen tutkimusta, **jotta hän jaksaisi pysyä tyytyväisenä rekisteröinnin ajan.** (20a)

Det är bra att mata barnet före undersökningen, **så att barnet är nöjd under tiden undersökningen pågår.** (20b)

(79) Päivän energiamäärää voi lisätä juomalla apteekista saatavia lisäravintovalmisteita, **joita eivät sisällä kuituja.** (21a)

Man kan öka dagens energimängd genom att dricka preparat för näringstillskott **som inte innehåller fiber.** (21b)

Bisatser motsvaras alltid av bisatser i den svenska texten medan relativsatser har översatts också med participattribut (exempel 80) eller prepositionsattribut (exempel 81). Dessa översättningsval är ändå inte så allmänna och det finns bara några belägg på dem i materialet.

(80) Liima muodostaa haavan päälle suojakerroksen, **joka irtoaa itsestään.** (22a)

Limmet formar ett **självlossande skyddslager** på såret (22b)

(81) Gefilus® -tuotteet, **joita voitte ostaa kaupasta tai apteekista**, saattavat myös nopeuttaa lapsenne toipumista. (23a)

Gefilus® -produkter från apotek och butiker kan också påskynda barnets återhämtning (23b)

Det är intressant att notera att översättare har valt att använda participattributet *självlossande* i exempel 80 eftersom nästan alla andra relativsatser i de finska texterna har översatts direkt till svenska och det är typiskt för finskan att ha framförställda participattribut medan svenskan föredrar relativsatser (Sundman 1993: 185). SAOB definierar emellertid participattribut *självlossande* på följande sätt:

om fartyg l. lastvagn o. d.: så inrättad l. utrustad att lossning kan ske utan biträde utifrån; försedd med egna anordningar för lossning l. konstruerad för automatisk lossning.

Enligt denna definition passar participattributet *självlossande* inte optimalt i den aktuella kontexten. Det hade varit bättre att översätta den finska relativsatsen med en relativsats också på svenska.

I exempel 81 motsvaras den finska relativsatsen i sin tur av prepositionsattribut. Även om relativsatsen på finskan kunde också översatts med relativsats på svenska också här fungerar prepositionsattributet bra i detta sammanhang eftersom det gör det ännu tydligare varifrån man kan få produkterna i fråga.

4.8 Övriga fall

Största delen av bestämmningarna i de svenska texterna är oproblematiska; översättaren har hittat en bra svensk motsvarighet till den finska bestämmningen. Det finns ändå några översättningar som känns felaktiga eller annars missvisande, vilket kan ha en negativ påverkan på hur patienten upplever texten. Belägg på bestämmningar på fel plats visas i exempel 82 och 83.

- (82) Aktiivista reumasairautta sekä eräitä muita autoimmuunisairauksia ja vaikeahoitoista epilepsiaa voidaan hoitaa **suurella annoksella** metyyliprednisolonia, jota annetaan lapselle suonensisäisesti 3 peräkkäisenä päivänä. (24a)

Aktiva reumasjukdomar samt vissa andra autoimmunitetsjukdomar kan skötas med **stor en dos** metylprednisonol, som ges barnet intravenöst under 3 dagar. (24b)

- (83) Korsettia varten tehdään maksusitoumus, **joka lähetetään kotiin postitse**. (14a)

Ett kostnadskontrakt görs för korsetten, **som skickas hem per post**. (14b)

I exempel 82 står adjektivattributet *stor* framför huvudordets artikel som inte är det normala i svenskan. Dessutom innehåller satsen i exempel 82 också andra skrivfel som

kan påverka läsarens uppfattning om behandlingen negativt. I exempel 83 är det placeringen av bestämningen som kan orsaka problem. I stället för att hänvisa till kostnadskontrakt som i den finska texten kan relativsatsen i översättningen tolkas så att den hänvisar till korsetten.

En annan feltyp som förekommer ganska ofta i bestämningarna eller deras huvudord är engelsk ortografi i stället för svensk:

(84) alkoholin käyttöä/tupakointia (25a)

bruk av **alcohol** / tobak (25b)

(85) Ruokavalion muuttaminen suolen toimintaa paremmin edistäväksi (3a)

Förändring av kosten för att främja **tarmens function** (3b)

Både orden *alcohol* och *function* är snarlika sina svenska motsvarigheter. Även om de pga. detta inte är missvisande hör de ändå inte hemma i ett fackspråkligt sammanhang som detta.

Adjektivattributen i exempel 86 och 87 är intressanta med tanke på textens funktion. Med tanke på svenskans grammatiska struktur är förändringarna inte nödvändiga men översättaren har ändå valt att göra dem.

(86) ACTH-kokeessa lapselle annetaan suonensisäisesti **pinta-alan mukainen testiaineannos**. (13a)

Barnet ges en dos testämne intravenöst **enligt patientens storlek**. (13b)

(87) Kokeessa annetaan potilaalle suonensisäisesti **painon mukainen annos testiainetta**, joka käynnistää sukurauhasten ”käskijähormonien” (LH ja FSH) erityksen aivolisäkkeestä. (26a)

I testet ges patienten intravenöst en dos testämne, **enligt patientens storlek**. Ämnet får sköldkörtelstimulerande hormoner (LH och FSH) att utsöndras från hypofysen. (26b)

I exempel 86 är adjektivattributet i den finska texten missvisande eftersom det är svårt att förstå vad som menas med *pinta-ala* i detta sammanhang. Det svenska prepositionsattributet *enligt patientens storlek* är bättre eftersom det visar tydligt att hur

mycket testämne som ges har någonting med patienten att göra, vilket inte kommer fram i den finska texten. I exempel 87 är den finska originaltexten däremot tydligare eftersom vikt är lättare att begripa än yta. Den svenska översättningen i exempel 87 har ändå översatts med *storlek* också här trots att *vikt* skulle vara tydligare. Ur klarspråkssynvinkel kunde attributen lämnas bort helt eftersom patienterna eller deras anhöriga som läser vårdanvisningarna inte behöver veta hur mycket testämne som ges; det är snarare information som är relevant vårdpersonalen.

Exemplen ovan visar hur relevant det är att ta hänsyn till olika faktorer när man skriver texter som vårdanvisningar. Det är viktigt att beakta ordval, grammatik och ortografi när man skriver vårdanvisningar eftersom det kan påverka läsarens intryck av vårdpersonals kompetens negativt om det finns något som inte passar in (Hyvärinen 2005: 1772).

5 Sammanfattning och diskussion

Syftet med min avhandling har varit att undersöka översättning av bestämmningar i nominalfraser i vårdanvisningar från finska till svenska. Jag har velat utreda om bestämmningarnas grammatiska funktion förändrats vid översättningen och om det finns vissa typer av bestämmningar som är särskilt frekventa i översättningarna. Därtill har jag velat analysera de översatta bestämmningarna ur ett klarspråksperspektiv. I min undersökning har jag tillämpat både kvantitativa och kvalitativa metoder. Mitt material har utgjorts av 60 Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikts vårdanvisningar ur vilka jag excerperat totalt 508 bestämmningar och de motsvarande svenska översättningarna. Efter att jag excerperat bestämmningarna indelade dem i sex grupper: participattribut, genitivattribut, lokalkasusattribut, verbalsubstantiv, adjektivattribut och satsattribut. Därefter utforskade jag hur de har översatts genom att analysera varje grupp närmare. Slutligen utredde jag om översättningen av vissa bestämmningar som är misslyckad ur klarspråksperspektiv.

Resultaten visar att 49 % av bestämmningarna i nominalfraser har fått förändrad funktion vid översättningen av texterna medan 51 % bevarat samma funktion som i originaltexten, främst pga. att bestämmningarna har översatts direkt. De grupper där sker mest förändringar är participattribut, genitivattribut, lokalkasusattribut och verbalsubstantiv. Participattribut i finska översatts typiskt med relativsats på svenska men det finns också några exempel i materialet där de översatts med prepositionsattribut eller adjektivattribut. Endast 24 % av participattributen i materialet har översatts med participattribut. Genitivattribut motsvaras för det mesta av prepositionsattribut eller s-genitiv i översättningarna. Lokalkasusattribut, postpositions- och prepositionsattribut har alla översatts alla med prepositionsattribut. Alla belägg i gruppen verbalsubstantiv är översatta med bisats. De grupper där de flesta av bestämmningarna bevarat originalfunktionen är adjektivattribut och satsattribut. Över 97 % av adjektivattributen har översatts med adjektivattribut men det finns också fyra exempel där adjektivattribut på finska motsvaras av prepositionsattribut på svenska. Alla bisatser i materialet har bevarat originalfunktionen i översättningarna och samma gäller största delen av

relativsatser. Det finns ändå fyra relativsatser med förändrad funktionen som översatts med prepositionsattribut eller participattribut.

Största delen av de översatta bestämningarna är oproblematiske i översättningarna men det finns några belegg på misslyckade översättningarna ur klarspråksperspektiv. Ett exempel på detta är objektiv genitiv som översatts med s-genitiv då prepositionsattribut vore ett mer idiomatiskt uttryck för svenska. Andra problematiska översättningar gäller missvisande ordföljd, ortografi och ordval. Som diskuterats är det viktigt att beakta klarspråkprinciper när man skriver facktexter som vårdanvisningar eftersom de tjänar både vårdpersonal, patienter och anhöriga. Om vårdanvisningar skrivs med klarspråk i tankarna sparar det både tid och pengar eftersom vårdpersonalen inte behöver använda resurser på att svara på frågor från dem som inte har förstått något i anvisningarna. Därtill får mottagarna ett bra intryck av vårdpersonalens kompetens om vårdanvisningen är klar och tydlig.

Som konstaterats tidigare har översättning av vårdanvisningar inte undersökts så mycket i Finland, speciellt inte i fråga om språkparet finska-svenska. Det vore viktigt att undersöka begripligheten i översatta vårdanvisningar mer i framtiden eftersom de är texter som läses varje dag och vars syfte är att få patienterna agera på ett önskat sätt. Varje sjukvårdsdistrikt i Finland har sina egna vårdanvisningar och det skulle därför också vara intressant att jämföra hur vårdanvisningar vid olika sjukvårdsdistrikt har översatts. Det kunde till exempel vara relevant att jämföra vårdanvisningar från Egentliga Finlands och Vasa sjukvårdsdistrikt, eftersom det är möjligt att vårdanvisningarna i Vasa skrivs parallellt (finska-svenska), vilket kan påverka läsbarheten. Genom att beakta resultaten från sådana jämförelser kan alla sjukvårdsdistrikt hitta de bästa sätten att skriva och översätta vårdanvisningar och därmed göra dem utnyttja dem patientvänligare.

Litteratur

- Bailey, Stacy Cooper, Hasnain-Wynia, Romana, Chen, Alice Hm, Sarkar, Urmimala, Schoua-Glusberg, Alicu, Lindquist, Lee A, Schillinger, Dean & Wolf, Michael S. 2012. Developing Multilingual Prescription Instructions for Patients with Limited English Proficiency. I: *Journal of Health Care for the Poor and Underserved* 23 (1) . 81–87.
- Bassnett, Susan. 1995. *Teoksesta toiseen*. Tampere: Vastapaino
- Forsgren, Tuuli. 1986. *Finska attribut i svensk översättning*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Hakulinen, Auli, Karlsson, Fred. 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. Helsingfors: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hedlund, Anneli. 2006. *Klarspråk lönar sig. Klarspråksarbete i kommuner, landsting och statliga myndigheter*. Stockholm: Edita Sverige AB
- Hultman, Tor G. 2003. *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Hyvärinen, Riitta. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon. I: *Duodecim* 121 (16). S. 1769–1772.
- Ingo, Rune 1991. *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Ingo, Rune. 2000. *Suomen kieli vieraan silmin. Vaasan yliopiston käännteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut N:o 26*. Vasa.
- Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur
- Isof = Institutet för språk och folkminnen. 2021. *Skriva klarspråk*. Hämtad 4.5.2021, från <https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/vagledning/skriva-klarsprak>
- Isof = Institutet för språk och folkminnen. 2019. *Om fackspråk och terminologi*. Hämtad 8.11.2020, från <https://www.isof.se/sprak/facksprak-och-terminologi/om-facksprak-och-terminologi.html>
- Kankare, Kaija. *Muntligt meddelande*. 1.4.2021
- Kankare, Sanni. 2019. *Översättning av nominalfraser i vårdanvisningar. Kandidatavhandling i nordiska språk, Åbo universitet*.
- Laaksonen, Linda. 2013. *Nominalisaatio ja verbaalisubstantiivin kääntäminen suomesta englantiin sairaanhoitopiirien potilasohjeissa. Pro gradu-avhandling*. Åbo: Åbo universitet, Institutionen för språk- och översättningsvetenskap.
- Lassus, Jannika. 2017. *Svenskt myndighetsspråk i Finland. I: Tandefelt, Marika (red.), Språk i skola och samhälle*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 97-105.
- Lassus, Jannika. 2017. *Översättning till svenska i Finland. I: Tandefelt, Marika (red.), Språk i skola och samhälle*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 110–133.
- Lindell, Marina. 2016. *Språkbarometern 2004-2016. Forskningsrapport 52/2016*. Helsingfors. Hämtad 30.1.2021 från https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79090/OMSO_52_2016_Spr%c3%a5kbaro.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Nilsson, Pär & Rosqvist, Bodil. 2018. *Inför revideringen av SAOB. Fackspråk och fackspråksbeteckningar i går, i dag och i morgon. I: LexicoNordica* 25. S. 135–152.
- Nordmann, Marianne. 1992. *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur

- Pitkänen, Antti J. 1983. Om bruket av genitiv i svenskan och finskan. Grammatiska kontraster. Problem i svensk grammatik i kontrastiv perspektiv. I: Tiisala, Seija (utg.). Helsingfors: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys.
- Reuter, Mikael. 2006. Översättning och språkriktighet. Helsingfors: Svensk Språktjänst AB.
- Reuter, Mikael. 2014. Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet. Vasa: Scriptum.
- Sorvali, Irmeli. 1992. Översättare och översättningsprocess. Uleåborg: Institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet
- Språklag 423/2003. Författningssamling. Hämtad 30.1.2021 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>
- Stålhammar, Mall. 2015. Att översätta är nödvändigt. Falun: ScandBook
- Sommardahl, Eivor. 2012. Klarspråk i kommunen– en skrivhandledning. Hämtad 4 maj 2021, från https://www.sprakinstitutet.fi/files/4968/Klarsprak_i_kommunen.pdf
- Sundman, Marketta. 1993. Nominalfrasens struktur i svenskan och finskan. I: Ivars, Anne-Marie, Lehti-Eklund, Hanna, Lilius, Pirkko, Londen, Anne-Marie, Solstrand-Pipping, Helena (red.), Språk och social kontext. Helsingfors: Helsingfors universitet. S. 169–189.
- SAG= Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. Svenska Akademiens grammatik 3 Fraser. Stockholm: Svenska Akademien (Norstedt distr.).
- Torkkola, Sinikka, Heikkinen, Helena & Tiainen, Sirkka. 2002. Potilasohjeet ymmärrettäviksi. Opas potilasohjeiden tekijöille. Tammerfors: Tammi
- Vehmas-Lehto, Inkeri. 1999. Kopiointia vai kommunikointia. Johdatus käännösteoriaan. Helsingfors: Oy Finn Lectura Ab.
- Viertö, Annastiina. 2011. Hallinnossa kaivataan koulutusta ja laatua viestintään. Kielikello nr 4. Hämtad 17.2.2021, från <https://www.kielikello.fi/-/hallinnossa-kaivataan-koulutusta-ja-laatua-viestintaan>
- VISK= Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Alho, Irja. 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Nätupplaga. Hämtad 11.12.2020, från <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7

Bilaga

Material

- 1 Benmärgsprov på barn. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Benm%C3%A4rgsprov%20p%C3%A5%20barn.pdf>
- 2a Oskillometriatutkimus (lasten). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Oskillometriatutkimukseen%20tulevalle%20lapselle.pdf>
- 2b OSCILLOMETRIUNDERSÖKNING. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Oscillometriunders%C3%B6kning.pdf>
- 3a Lapsen ummetuksen hoito. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Lapsen%20ummetuksen%20hoito.pdf>
- 3b VÅRD AV BARNETS FÖRSTOPPNING. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/V%C3%A5rd%20av%20barnets%20f%C3%B6rstoppning.pdf>
- 4a Kuumelääkkeen kotihoito-ohje. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Kuumel%C3%A4%C3%A4kkeen%20kotihoito-ohje.pdf>
- 4b Hemvårdsanvisningar för febermedicin. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Hemv%C3%A5rdsanvisningar%20f%C3%B6r%20febermedicin.pdf>
- 5a Paksusuolen tähyystykseen tulevalle lapselle/nuorelle ja hänen vanhemmilleen (Colonsteril® -tyhjennys). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Lapsen%20paksusuolen%20t%C3%A4hyystys,%20Colonsteril-tyhjennys.pdf>
- 5b Anvisningar för barn/unga som kommer till tjocktarmsendoskopi (Colonsteril®-tömning). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Barn%20tjocktarmsendoskopi%20Colonsteril-t%C3%B6mning.pdf>
- 6a Lapsen nielemisfunktio tutkimus. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Lapsen%20nielemisfunktio tutkimus.pdf>
- 6b Kontrastundersökning av sväljningsfunktionen för barn. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Kontrastunders%C3%B6kning%20av%20sv%C3%A4ljningsfunktionen-f%C3%B6r%20barn.pdf>
- 7a Lapsen haavan hoito (sulavat ompeleet). Hämtad 25.10.2021, från [https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Lapsen%20haavan%20hoito%20\(sulavat%20ompeleet\).pdf](https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Lapsen%20haavan%20hoito%20(sulavat%20ompeleet).pdf)
- 7b VÅRD AV BARNETS SÅR (RESORBERBARA STYGN). Hämtad 25.10.2021, från [https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/V%C3%A5rd%20av%20barnets%20s%C3%A5r%20\(resorberbara%20stygn\).pdf](https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/V%C3%A5rd%20av%20barnets%20s%C3%A5r%20(resorberbara%20stygn).pdf)
- 8a IMEVÄISIKÄISTEN PÄIVÄAIKAINEN UNIPOLYGRAFIATUTKIMUS. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHHP/Imev%C3%A4isik%C3%A4isten%20p%C3%A4iv%C3%A4aikainen%20unipolygrafia%20tutkimus.pdf>

- ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPImev%C3%A4isik%C3%A4isten%20p%C3%A4iv%C3%A4aikainen%20unipolygrafiutkimus.pdf
- 8b POLYSOMNOGRAFI AV SPÄDBARN PÅ SÖMNLABORATORIET. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Polysomnografi%20av%20sp%C3%A4dbarn%20p%C3%A5%20s%C3%B6mnlaboratoriet.pdf>
- 9a Paastokoe (paaston sietoa ja sokeriaineenvaihduntaa selvittävä tutkimus). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPPAASTOKOE%20paaston%20sietoa%20ja%20sokeriaineenvaihduntaa%20selvitt%C3%A4n%C3%A4%20tutkimus.pdf>
- 9b Fasta (undersökning för att avgöra tolerans för fasta samt glukosomsättning). Hämtad 25.10.2021, från [https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Fasta%20\(unders%C3%B6kning%20f%C3%B6r%20att%20avg%C3%B6ra%20tolerans%20f%C3%B6r%20rasta%20samt%20glukosoms%C3%A4tning\).pdf](https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Fasta%20(unders%C3%B6kning%20f%C3%B6r%20att%20avg%C3%B6ra%20tolerans%20f%C3%B6r%20rasta%20samt%20glukosoms%C3%A4tning).pdf)
- 10a Nukutuksessa (anestesiassa) otettava munuaiskoepala (biopsia). Hämtad 25.10.2021, från [https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPNukutuksessa%20\(anestesiassa\)%20otettava%20munuaiskoepala%20\(biopsia\).pdf](https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPNukutuksessa%20(anestesiassa)%20otettava%20munuaiskoepala%20(biopsia).pdf)
- 10b NJURBIOPSI (VÄVNADSPROV) UNDER NEDSÖVNING (NARKOS) . Hämtad 25.10.2021, från [https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Njurbiopsi%20\(v%C3%A4vnadsprov\)%20under%20neds%C3%B6vning%20\(narkos\).pdf](https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Njurbiopsi%20(v%C3%A4vnadsprov)%20under%20neds%C3%B6vning%20(narkos).pdf)
- 11a Lapsen virtsateiden varjoainekuvaus eli miktiokystografia. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPLapsen%20virtsateiden%20varjoainekuvaus%20eli%20miktiokystografia.pdf>
- 11b Avbildning med kontrastmedel av urinvägarna eller miktionscystografi – för barn. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Avbildning%20med%20kontrastmedel%20av%20urinv%C3%A4garna%20eller%20miktionscystografi-%C3%B6r%20barn.pdf>
- 12a EEG-tutkimus, lapset 0–16 vuotta. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPEEG-tutkimus%20lapset%200-16%20vuotta.pdf>
- 12b EEG-undersökning, barn 0–16 år. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/EEG-unders%C3%B6kning,%20barn%200-16%20%C3%A5r.pdf>
- 13a ACTH-koe eli lisämunuaisten toimintakoe. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPPACTH-koe%20eli%20lis%C3%A4munuaisten%20toimintakoe.pdf>
- 13b ACTH-test vilket innebär funktionstest för binjurar. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/ACTH-test%20vilket%20inneb%C3%A4r%20funktionstest%20f%C3%B6r%20binjurar.pdf>
- 14a Boston-korsettihoito. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPBoston-korsettihoito.pdf>

- 14b BOSTON-KORSETTBEHANDLING. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Boston-korsettbehandling.pdf>
- 15a Metyyliprednisolonipulssihoito. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Metyyliprednisolonipulssihoitoon%20tulevalle%20lapselle.pdf>
- 15b PATIENTANVISNING FÖR PULSBEHANDLING MED METYLPREDNISOLON. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Patientanvisnings%20f%C3%B6r%20pulsbehandling%20med%20metylprednisolon.pdf>
- 16a Bronkioliitin kotihoito. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Bronkioliitin%20kotihoito.pdf>
- 16b Hemvårdsanvisningar för bronkiolit. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Hemv%C3%A5rdsanvisningar%20f%C3%B6r%20bronkiolit.pdf>
- 17a Lapsen virtsan virtausmittaus eli uroflowmetria. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Lapsen%20virtsan%20virtausmittaus%20eli%20uroflowmetria.pdf>
- 17b BARNETS URINFLÖDESMÄTNING DVS. UROFLOWMETRI. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Barnets%20urinfl%C3%B6desm%C3%A4tning%20dvs.%20uroflowmetri.pdf>
- 18a Lapsen eukapninen volontaarin hyperventilaatiokoe (EVH). Hämtad 25.10.2021, från [https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Lapsen%20eukapninen%20voluntaarin%20hyperventilaatiokoe%20\(EVH\).pdf](https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Lapsen%20eukapninen%20voluntaarin%20hyperventilaatiokoe%20(EVH).pdf)
- 18b Eukapnisk voluntär hyperventilationstest (EVH). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Eukapnisk%20volunt%C3%A4r%20hyperventilationstest.pdf>
- 19a Mahalaukun tähytykseen tulevalle lapselle/nuorelle ja hänen vanhemmilleen. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Mahalaukun%20t%C3%A4hytyks,%20lasten%20ohje.pdf>
- 19b Anvisning för barn/unga och föräldrar som kommer till magsäcksundersökning. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Anvisning%20f%C3%B6r%20barn,%20unga%20och%20f%C3%B6r%20f%C3%A4ldrar%20som%20kommer%20till%20mags%C3%A4cksunders%C3%B6kning.pdf>
- 20a Näköradaston tutkimus VEP, lapset. Hämtas 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/N%C3%A4k%C3%B6radaston%20tutkimus%20lapset%20v%C3%A4lke-VEP.pdf>
- 20b Undersökning av synbanorna VEP, barn. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Unders%C3%B6kning%20av%20synbanorna%20barn.pdf>
- 21a Lapsen lannerangan natiivikuvaus alle 20-vuotiaat. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Lapsen%20lannerangan%20natiivikuvaus%20alle%2020-vuotiaat.pdf>

- ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPLapsen%20lannerangan%20natiivikuvaus%20alle%2020%20vuotiaat.pdf
- 21b Röntgenavbildning av ländryggen, barn under 20 år. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/R%C3%B6ntgenavbildning%20av%201%C3%A4ndryggen,%20barn%20under%2020%20%C3%A5r.pdf>
- 22a Lapsen liimatun haavan hoito. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPLapsen%20liimatun%20haavan%20hoito.pdf>
- 22b VÅRD AV BARNETS LIMMADE SÅR. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/V%C3%A5rd%20av%20barnets%20limmade%20s%C3%A5r.pdf>
- 23a RIPULOIVAN/OKSENTELEVAN LAPSEN KOTIHOITO-OHJE. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRipuloivan%20ja%20oksentelevan%20lapsen%20kotihoito-ohje.pdf>
- 23b HEMVÅRDSANVISNINGAR FÖR BARN MED DIARRÉ/KRÄKNINGAR. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Hemv%C3%A5rdsanvisningar%20f%C3%B6r%20barn%20med%20diarr%C3%A9.pdf>
- 24a Metyyliprednisolonipulssihoito. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPMetyyliprednisolonipulssihoitoon%20tulevalle%20lapselle.pdf>
- 24b PATIENTANVISNINGAR FÖR PULSBEHANDLING MED METYLPREDNISOLON. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Patientanvisnings%20f%C3%B6r%20pulsbehandling%20med%20metylprednisolon.pdf>
- 25a Lievän päävamman jälkeen. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPLiev%C3%A4n%20p%C3%A4%C3%A4vamman%20j%C3%A4lkeen.pdf>
- 25b EFTER EN LINDRIG HUVUDSKADA. Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/Efter%20en%20lindrig%20huvudskada.pdf>
- 26a GNRH-koe (murrosiän kehitystä mittaava tutkimus). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPLapsen%20lannerangan%20natiivikuvaus%20alle%2020%20vuotiaat.pdf>
- 26b GnRH-test (mätning av pubertetens utveckling). Hämtad 25.10.2021, från <https://hoito-ohjeet.fi/OhjepankkiVSSHPRuotsi/GNRH-test%20m%C3%A4tning%20av%20pubertetens%20utveckling.pdf>

Lyhennelmä

Johdanto

Tutkielman tarkoituksena on tutkia substantiivilausekkeiden määritteiden kääntämistä suomesta ruotsiin potilasohjeissa. Potilasohjeet ovat tekstejä, joissa tyypillisesti kerrotaan potilaalle toimenpiteen kulusta ja mitä potilaan tulisi ottaa huomioon joko ennen tai jälkeen toimenpiteen. Ensisijaisesti yritän selvittää, muuttuuko määritteiden kieliopillinen toiminta käännettäessä ja ovatko tietyt määritteet käänöksissä yleisempiä kuin toiset. Lisäksi tutkin esiintykö käänöksissä määritteitä, jotka ovat ongelmallisia selkeän kielen eli huolitellun ja yksinkertaisen viranomaiskielen (Sommardahl 2012: 7) näkökulmasta.

Tutkielman aineisto koostu 60 potilasohjeesta, jotka koskevat lapsille suunnattuja toimenpiteitä. Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen. Poimin aluksi suomenkielisistä potilasohjeista kaikki määritteet ja sitten käänöksistä niiden vastineet ja lajittelen ne eri ryhmiin suomenkielisten määritteiden pohjalta. Lopuksi kuvailen määritteiden kääntämistä esimerkkien kautta.

Teoreettinen tausta

Suomen substantiivilausekkeilla on monia määritteitä, joista yksi on genetiiviattribuutti, jolla ilmaistaan tavallisesti omistusta. Subjektigenetiivi kuvaa usein tekijää tai kokijaa, kun taas objektigenetiivi voi ilmaista tapahtumaa, välinettä tai paikkaa (VISK: § 573–576). Adjektiivattribuutti taipuu pääsanana mukaan sijassa ja luvussa ja sen paikka on tavallisesti pääsanana edellä. Suomessa adjektiivattribuutit jaetaan yksilöiviin, kuvaileviin tai kategorisoiviin (VISK: § 582–585). Substantiivilausekkeita voivat määrittää myös infinitiivit, jotka usein sijoittuvat pääsanana jälkeen (VISK: § 506). Lauseet, kuten *että*-lauseet, alisteiset kysymyslauseet ja relatiivilauseet, voivat määrittävät substantiivilausekkeita (VISK: § 594). Myös partisiippiattribuutti, joka esiintyy tyypillisesti pääsanana edessä, voi toimia määritteenä (Sundman 1993: 181). Paikallissija-attribuutti, joka rakentuu joko sijamuodossa olevasta

substantiivilausekkeesta tai postpositio- tai prepositiolausekkeesta, voi toimia määritteenä substantiivilausekkeelle (Sundman 1993: 183).

Kuten suomessa myös ruotsissa on genetiiviattribuutti, joka voivat olla kuvailevia, esiintyä tiettyjen lausekkeiden kanssa tai kuvailla asteikkoa (SAG: § 50). Adjektiiviattribuutti voi sijoittua ruotsissa joko pääsanana edelle tai sen jälkeen. Ne taipuvat luvussa, suvussa ja ovat joko määräisiä tai epämääräisiä (SAG: § 41–42). Infinitiiviattribuutti esiintyy aina pääsanana jälkeen ja voi toimia appositionaalisesti tai niillä voi olla poisjätetty osa (SAG: § 74–76). *Että*-lauseet, alistetut kysymyslauseet ja relatiivilauseet voivat myös olla substantiivilausekkeen määritteinä (Sundman 1993: 180). Ruotsissa partisiippiattribuutit sijoittuvat tavallisesti pääsanana jälkeen (Sundman 1993: 181–182). Prepositioattribuutit voivat olla joko sidottuja tai vapaita suhteessa pääsanaan (SAG: § 55).

Suomen ja ruotsin substantiivilausekkeiden määritteiden välillä on eroja tavallisesti siinä, miten ne sijoittuvat substantiivilausekkeessa. Tyypillisesti suomessa määritteet sijoittuvat pääsanana eteen ja niitä voi olla monta peräkkäin. Tällainen rakenne katsotaan ruotsissa vaikeasti ymmärrettäväksi ja siksi määritteet pyritään sijoittamaan pääsanana jälkeen (Reuter 2014: 132). Ruotsissa on myös suurempi ero subjektigenetiivin ja objektiivigenetiivin välillä ja siksi suomen objektiivigenetiivi tulisi kääntää ruotsiksi prepositioattribuutilla, ei s-genetiivillä (Reuter 2014: 98–99). Suomessa voi esiintyä monta partisiippiattribuuttia pääsanana edellä, mutta ruotsissa tällainen rakenne on vaikeaselkoinen ja siksi suomen partisiippiattribuutti vastaa ruotsissa usein relatiivilauseetta tai prepositioattribuuttia (Sundman 1993: 181–182.). Myös verbaalisubstantiivi on tavallisempi suomessa ja vastaa ruotsissa yleensä infinitiiviä tai sivulauseetta (Reuter 2006: 49).

Käännettäessä tulee ottaa huomioon monia asioita kuten kielipari, eri kulttuurit ja missä teksti julkaistaan. Ei ole olemassa yhtä tapaa kääntää, mutta Ingo (1991) jakaa kääntämisen kolmeen eri vaiheeseen Nidan ja Taberin (1969/1974). Analyysivaiheen tarkoituksena on antaa kokonaiskuva tekstistä, siirtämisvaiheessa teksti käännetään kohdekielelle ja lopuksi muokkaamisvaiheessa hiotaan valmiiksi.

Asiateksteillä tarkoitetaan tekstejä, jotka ovat tyypillisiä tietyille aihealueille kuten tieteelle (Isot 2019). On olemassa monia asiatekstejä, kuten lakitekstit ja käyttöohjeet, jotka seuraavat omia käytäntöjään, mutta tyypillinen asiateksti on yksiselitteinen ja

välittää tietoa objektiivisesti (Nordman 1992: 25). Asiatekstien kääntäminen ei ole helppoa ja kääntäjä usein hakee tietoa monista lähteistä, jotta tekstissä käytetään esimerkiksi oikeanlaista termistöä (Ingo 2007: 226–229).

Selkeällä kielellä tarkoitetaan tässä yhteydessä viranomaistekstien kieltä, joka on huoliteltu, selkeä ja ymmärrettävä (Sommardahl 2012: 7). Selkokieltä kirjoittaessa tulee ottaa huomioon ensisijaisesti lukija. Tärkeimmät asiat esitellään ensin ja sitten vähemmän tärkeät. Lyhyet lauseet auttavat lukijaa ymmärtämään tekstin sisällön paremmin. Termit, jotka ovat vaikeita ymmärtää, tulisi selittää lukijalle (Hedlund 2006: 7–8). Viranomaistekstien kirjoittaminen selkokielellä hyödyntää sekä lukijaa että viranomaisia. Lukijat saavat helpommin tietoa ja pystyvät hoitamaan tehokkaammin asioitaan viranomaisten kanssa. Myös viranomaiset hyötyvät selkokielellä kirjoittamisesta, koska heidän ei tarvitse antaa yhtä paljon suullista neuvontaa asiakkaille ja he voivat käyttää vanhoja tekstejä malleina uusille (Sommardahl 2012: 9).

Yksi esimerkki viranomaistekstistä on potilasohje, jossa annetaan potilaille ohjeita tulevasta toimenpiteestä. Hyvä potilasohje etenee loogisesti ja esittää tärkeimmät asiat ensin. Potilasohjeissa tulee myös käyttää yleiskieltä, eli lääketieteellisten termien ja lyhenteiden käyttämistä on vältettävä (Hyvärinen: 2005: 1769–1772). Lauseiden tulee olla selkeitä eivätkä saa olla liian yksityiskohtaisia. Väliotsikot auttavat jäsentämään potilasohjeita, jotta lukijan on helpompi hahmottaa tekstiä (Torkkola ym. 2002: 40). Kuten monen viranomaistekstin kohdalla myös Turun yliopistollisen keskussairaalan potilasohjeet kirjoitetaan ensin suomeksi ja käännetään myöhemmin ruotsiksi (Kankare Kaija, suullinen tieto 1.4.2021).

Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen aineisto koostuu 60 Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin potilasohjeesta, jotka ovat saatavilla osoitteessa hoito-ohjeet.fi. Rajatakseni aineisoa otin mukaan vain potilasohjeet, jotka kuuluivat Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirille, joista on olemassa sekä suomenkielinen että ruotsinkielinen versio ja käsittelevät lapsille tehtäviä toimenpiteitä.

Tutkimusmenetelmät ovat kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia. Lähtökohtana olivat suomenkieliset potilasohjeet, joista poimin määritteet ja jonka jälkeen poimin

käännöksistä näiden ruotsinkieliset vastineet. Yhteensä löysin 508 substantiivilausekkeen määritettä, jotka jaoin kuuteen eri ryhmään suomenkielisten määritteiden perusteella: partisiippiattribuutti, genetiiviattribuutti, paikallissija-attribuutti, verbaalisubstantiivi, adjektiiviattribuutti ja lausemäärite. Suurin osa suomenkielisistä määritteistä olivat genetiiviattribuutteja (36 %) ja adjektiiviattribuutteja (24 %). Seuraavaksi isoimmat ryhmät olivat partisiippiattribuutti ja paikallissija-attribuutti, jotka molemmat sisälsivät 15 % kaikista määritteistä. Vähiten määritteitä sisälsivät ryhmät lausemäärite (9 %) ja verbaalisubstantiivi (1 %).

Tulokset

Tulosten mukaan 49 % määritteiden kieliopillisista funktioista muuttui käännettäessä, kun taas 51 % määritteistä säilyttivät saman funktion. Eniten muutoksia tapahtui ryhmässä partisiippiattribuutti, jossa esiintyy myös eniten erilaisia käännösvaihtoehtoja. Suurin osa partisiippiattribuuteista on käännetty relatiivilauseella, mutta muutama määrite on käännetty prepositioattribuutilla ja adjektiiviattribuutilla. Toiseksi eniten muutoksia tapahtui genetiiviattribuuteille, joista 57 % käännettiin prepositioattribuutilla ja loput s-genetiivillä. Kaikki paikallissija-, postpositio- ja prepositioattribuutit käännettiin ruotsiksi prepositioattribuutilla. Verbaalisubstantiivi oli käännetty kaikissa tapauksissa sivulauseella. Adjektiiviattribuuteista 97 % käännettiin vastaavalla adjektiiviattribuutilla, mutta muutama määrite käännettiin prepositioattribuutilla. Kaikki sivulauseet säilyttivät kieliopillisen funktionsa. Suurin osa relatiivilauseista käännettiin suoraan, mutta osa niistä käännettiin prepositio- tai partisiippiattribuutilla. Selkeän kielen näkökulmasta suurin osa määritteiden käännöksistä ovat toimivia, mutta materiaalissa esiintyi muutamia käännöksiä, jotka eivät olleet onnistuneita. Esimerkki tästä ovat mm. objektigenetiivin on kääntäminen s-genetiivillä prepositioattribuutin sijaan. Muut ongelmalliset käännökset koskevat sanajärjestystä, ortografiaa ja sanavalintaa.